

سوننەت لە سوننەتەکانی
پێغەمبەری خوا ﷺ لە شەو و ڕۆژدا

نووسینی : خالد الحسینان

وەرگێڕانی : سەربەست جەباری

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

هەزار سوننەت

لە سوننەتەكانی پێغەمبەری خوا ﷺ

لە شەو و رۆژێكدا

نووسینی

خالد الحسینان

وەرگێڕانی

سەربەست جەباری

پێشەکی نووسەر

الحمد لله الرحيم الغفار ، الكريم القهار ، مقلب القلوب والأبصار ، عالم الجهر والأسرار ، احمده حمدا دائما بالعشي والأبكار ، واشهد أن لا اله إلا الله وحده لا شريك له ، شهادة تنجي قائلها من النار ، واشهد أن محمـدا نبيه المختار صلى الله عليه و وعلى أهله وأزواجـه وأصـحابه الجـديرين بالتعظيم والأبكار، صلاة دائمة باقية بقاء الليل والنهار.

اما بعد : بێگومان باشترین شتێك كه پێویسته مسوڵمان گرنگی پێبدات له ژیانی ڕۆژانەیدا بریتی‌یه لـەکارکردن بەسوننەتی پـیرۆزی پێغەمبـەر ﷺ لەهـەموو هـەڵس وکـەوت و گوفتـار و کردارێکـی‌دا بەشـێوەیەکی وا کەهـەموو ژیـان و جموجـۆڵێکی ڕێـك بخـات و بگوزەرێنێ لەسـەر سـوننەت و ڕێبـازی بـەرزی پێغەمبـەر ﷺ هـەر لەوکاتـەوەی کـە لەخـەو هەڵدەسـتێت تـاوەکو ئێـوارەی لێـدێت وپاشانیش نووستنی.

ئیمامی **"ذو النون المصري"** دەفـەرمێت (**من علامة المحبة لله عز وجل متابعة حبيبه ﷺ في أخلاقه وأفعاله وأوامره وسننه**) واته/ یەکێك لەنیشانەکانی خۆشویستنی خوای گـەورە بریتی‌یـە لـە شـوێنکەوتنی خۆشەویسـتەکەی ﷺ لەهـەموو ئاکـار و کـردار و فـەرمان و سـوننەتەکانی . خـوای گـەورە دەفـەرمێت ﴿قـل إن كنـتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله ويغفر الله لكم ذنوبكم والله غفور رحـيم﴾ آل عمران ٣١ ، واتـە/ ئـەی پێغەمبـەر ﷺ پێیـان بڵـەرموو : ئەگـەر ئێـوە

خواتـان خـۆش دەوێـت شـوێنی مـن بكـەون و لەفـەرمانی مـن دەرمەچن، ئـەو كاتـە خـوایش ئێـوەی خۆش دەوێت و لـەگوناح و هەڵەكانیشـتان خـۆش دەبێـت، چـونكە ئەوخوایـە لێخۆشـبوو و میهرەبانە .

شـێخ حەسـەنی بەصـری _ ڕەحمـەتی خـوای لێبێـت_ دەربارەی ئەم ئایەتە دەڵێت (**فكان علامة حبهم اياه اتبـاع سنة رسوله**) واتـە/ جـا بێگومـان خـۆش ویستنی بەنـدەكان بـۆ خـوای گەورە بریتی‌یە لە شوێنكەوتنی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ .

گومانی تێدا نی‌یـە كـە ڕێـز و پلـە وپایـەی ئیمانـدار بـە پـێی شـوێنكەوتنێتی بـۆ پێغەمبـەر ﷺ ، هـەر كاتێـك سـوننەتێك زیـاتر جێبەجێ بكات ئەوە لای خوای گەورە پلەی بـەرزتر و ڕێـزی زیـاتر دەبێت .

بۆیـە منـیش بەپێویسـتم زانـی كەئـەم پوختەیـە كۆبكەمـەوە دەربارەی ئەو سوننەتانەی كە لەشەو وڕۆژدا دووبـارە دەبنـەوە بـۆ زیـاتر زیندوكردنـەوەی سـوننەتی پێغەمبـەر ﷺ لـە واقیـع وژیـانی ڕۆژانـەی موسـڵمانانـدا لـەعیبادەت وپەرسـتنیاندا و لەخـەوتن وهەستانیاندا و لـە خـواردن و خواردنەوەیانـدا لەهـەڵس و كـەوتیان لەگـەڵ خـەڵكی‌دا ،لـەپاك و خاوێنیانـدا و لەپۆشـینیاندا و لەهـەموو سات وكاتێكیاندا .

ئەگـەر بێت و وورد بینەوە لـەوەی كـە ئەگـەر یـەكێك لـە ئێمـە ئەندازەیەك مـاڵی لێ وون بێـت چـەندێك خـۆی بـۆ مانـدوو دەكـات و

هەوڵ و کۆششی زۆر دەکات بۆ دۆزینـەوەو بەدەسـت هێنانـەوەی ، بەڵام زۆر سوننەت هەن کە لێمان وون بوون و لێی بێئاگاین ، بەڵام هـیچ غـەم و خەفـەتێك و هـەوڵ و کۆششـێکمان نىیـە بـۆ گـەڕان و دۆزینـەوەو فێربوونیـان و جێبـەجێکردنیان !!! . جـا یـەکێك لـەو بەڵاو موسیبەتانەی ڕووی تێکردووین وپێوەی دەناڵێنین ئەوەیە کـە هەریەك لەئێمـە پـارەو پـوڵی زۆر بـەلاوە گـرنگتر وبایەخـدارترە لـە سوننەتەکانی پێغەمبەر ﷺ. ئەگەر بێتـوو بەخـەڵکی بووترێـت کـێ سوننەتێك لەسوننەتەکان جێبەجێ بکات لەبەرامبـەردا ئەندازەیـەك ماڵ یان پارە وەردەگرێت ئەوە دەبیـنین کـە کەسـانێکی زۆر هـەوڵ دەدەن بۆ جێبەجێکردنی سوننەتەکان هەر لەبەیانییـەوە تـاوەکو ئێوارە مادام لەبەرامبەر ئـەو جێبەجێکردنـەدا قـازانج و پـارەوپوڵ وەردەگرن ، بەڵام ئایا ئەو پارەوپوڵە چ سوودێکی هەیە کاتێـك کـە مرۆڤـ کرایـە نـاو گـۆڕەوەو خـاکی بەسـەردا کـرا ، خـوای گـەورە دەفەرمێت ﴿بل تؤثرون الحياة الدنيا والآخرة خير وأبقى﴾ الاعلى ١٦-١٧ ، واتە/ بەڵکو خەڵکینە ئێوە زیاتر ژیانی دونیاتـان مەبەسـترە و بەگرنگتری دەزانن لەکاتێکدا قیامەت و بەدەسـت هێنـانی بەهەشـت چاکترە وبەردەوامیشە .

دیارە مەبەست لەم سوننەتانەش کەلەم نامیلکەیـەدا هـاتوون ئەوەیـە کـە جێبـەجێکردنیان دەبێتـە هـۆی وەرگرتنـی پاداشـت ، بەڵام جێبەجێنەکردنیان نابێتە هۆی سزا وتۆڵەسـەندن ، هـەروەها

ئەو سوننەتانە هەر هەموو لەشەوو ڕۆژێکدا دووبارە دەبنەوە ، بۆیە هەریەك لەئێمە دەتوانێت زۆر بەئاسانی جێبەجێیان بکات .

گومان لەوەدا نی‌یە کە هەریەك لەئێمە دەتوانێت لەشەوو ڕۆژێکدا (١٠٠٠) سوننەت جێبەجێ بکات ئەگەر مەبەستی بێت زۆر بەئاسانی ، وە نووسینی ئەم نامیلکەیەش هۆکارێکی ئاسانە بۆ جێبەجێکردنی ئەو هەزار سوننەتە و زیاتریش .

کەوابوو ئەگەر بێت وهەر موسڵمانێك لەشەو و ڕۆژێکدا سوور بێت لەسەر جێبەجێکردنی هەزار سوننەت ئەوە لەمانگێکدا دەکاتە سی هەزار (٣٠٠٠٠) سوننەت کە خێر وپاداشتی ئەو سی هەزارەی بۆ دەنووسرێت .

دەبێت چەندە نەفام وزەرەرمەند بێت ئەو کەسەی کە بێئاگابێت لەم سوننەتانە و نەیانزانێت یان بیانزانێت و جێبەجێیان نەکات ، چەند پلە وپاداشتی زۆری بەفیڕۆ زایە داوە و چەند خۆی بێبەش کردووە لەو هەموو خێر و پاداشتە .

ئاشکرایە کە پەیوەست بوون بە سوننەتەکانی پێغەمبەر ﷺ کۆمەڵێك سوود و قازانجی زۆر گەورەی هەن لەوانە :-

١. گەیشتن بەپلەی خۆشەویستی، خۆشویستنی خوای گەورە بۆبەندەی خۆی .

٢. پڕکردنەوەی هەر ئەو کەم وناتەواویانەی کە لەفەرزەکاندا بوون .

٣. پارێزراوبوون و دوورکەوتنەوە لەداهێنراوەکان (البدع).

٤. بێگومان جیابەجێکردنی سوننەتەکان نیشانەی بەگەورەزانین و مەزن تەماشاکردنی دروشمە(شعائر)ەکانی خوای گەورەیە .

کەوابوو ئەی ئوممەتی ئیسلام تەقوای خواتان هەبێت بەرامبەر سوننەتە پیرۆزەکانی پێغەمبەری پێشەوامان ﷺ ، وەهەوڵ بدەن زیندوویان بکەنەوە لەواقعی ژیانتاندا ، ئەگەر وانەکەین دەبێت کێ هەبێت جگە لەئێمە ئەو سەننەتە مەزنانە زیندوو بکاتەوە .

بێگومان زیندووکردنەوەی ئەو سوننەتانەش نیشانە و بەڵگەی خۆشەویستنی تەواو و شوێنکەوتنی سەرڕاستانەیە بۆ پێغەمبەری خودا ﷺ .

سوونەتەکانی هەستان لەخەو

١. لابردنی شوێنەواری خەو بەدەست لەدەم و چاو ، هەریەك لەئیمامی ئیبن حەجەر و نەوەوی _ ڕەحمەتی خودایان لێبێت_ فەرموویانە سوننەتە و ئەم فەرموودەیەش بەبەڵگە هێنراوەتەوە (**فاستيقظ رسول الله ﷺ فجلس يمسح النوم عن وجهه بيده**) رواه مسلم واتە/ پێغەمبەری خوا ﷺ لەخەو هەستا و دانیشت و بەدەستی پیرۆزی شوێنەواری خەوی لەسەر ڕووی پیرۆزی لادەبرد .

٢. دوعا و پاڕانەوە بەم شێوەیە (**الحمد لله الذي أحيانا بعدما أماتنا واليه النشور**) رواه البخاري ،واتە/ هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ ئەو خوایەی کە دوای ئەوەی مراندبوونی زیندووی کردینەوە و هەر بۆ لای ئەویش دەگەڕێینەوە .

٣. سیواك کردن :– پێغەمبەری خوا ﷺ کاتێك لەخەو هەڵدەستا سیواکی بەدەمی پیرۆزیدا ئەهێنا ، هەروەك لەصحيحی بوخاری وموسلیم دا هاتووە .

٤. منگ کردن (**الاستنثار**) :- پێغەمبەری خودا دەفەرمێت ﷺ (**إذا استيقظ أحدكم من منامه فليستنثر ثلاثا فان الشيطان يبيت على خيشومه**) متفق عليه ، واتە/ ئەگەر یەکێك لەئێوە لەخەو هەستا با سێ جار منگ بکات چونکە شەیتان شەو لەناو لووتیدا دەمێنێتەوە .

٥.شۆردنی هەردوو دەستی سێ جار پێش دەست خستنی لەشتی تر ، پێغەمبەری خودا ﷺ دەفەرمێت:– (**اذا استيقظ أحدكم من نومه فلا يغمس يده في الإناء حتى**

سوننەتەکانی چوونە سەرئاو وهاتنەدەر لێی

يغسلها ثلاثا) متفق عليه ، واتە/ ئەگەر یەکێك لە ئێوە لەخەو هەستا با دەستی نەخاتە ناو هیچ قاپ و قاچاخێکەوە تاوەکو سێجار دەیان شوات .

تێبینی/ دیارە سوننەتی دیکەش هەن بەڵام نووسەر هەر ئەوەندەی باس کردووە بۆ زیاتر شارەزایی بوونیش دەتوانن تەماشای ئەم پەرتووکانە بکەن:.

١. پەرتووکی (**الأذكار**)ی ئیمامی نەوەوی .
٢. پەرتووکی (الواصل الصيب)ی ئیمامی ئیبن ولقەیم .
٣. پەرتووکی (**تحفة الذاكرين**)ی ئیمام شەوکانی .
٤. پەرتووکی (زیکری خواناسان) ی حبيب محمد سعيد.
٥. (قەڵای موسڵمان)ی وەرگێردراوی حەمزە بەرزنجی .

١. پێشخستنی قاچی چەپ لەکاتی چوونە ژوورەوە، وە قاچی ڕاست لەکاتی هاتنەدەر .

٢. کاتێك ویستی بچێتە سەرئاو بڵێت (**اللهم إني أعوذ بك من الخبث والخبائث**)متفق عليه ، واتە/ خوایە من پەنا بەتۆ دەگرم لە شەیتانی نێر و مێ

٣. کاتێك دێتەدەر دەڵێت (غفرانك) اخرجه اصحاب السنن الا النسائي ،واتە/ خوایە لێم خۆش ببە .

دیارە مرۆڤ ڕۆژانە چەند جارێك سەرئاو دەکات هەر جارەش چوار سوننەت هەیە ئەگەر جێبەجێیان بکات ، دوو سوننەت لەکاتی چوونە سەر ئاو و دووانیش لەکاتی هاتنە دەرەوە .

سوننەتەکانی دەست نوێژ

١. ووتنی "بسم الله" .

٢. شۆردنی هەردوو دەست لەسەرەتاوە .

٣. ئاو لەدەم و لووت وەردان پێش شۆردنی دەم وچاو .

٤. هەنگ کردن و ئاو لەلووت فڕێدان بەدەستی چەپ ، لەو فەرموودەیەی کە باسی چۆنێتی دەست نوێژی پێغەمبەر ﷺ دەکات هاتووە (**فغسل كفيه ثلاث مرات ، ثم تمضمض ، واستنشق ، واستنثر ثم غسل وجهه ثلاث مرات**) متفق عليه . واتە/ پاشان هەردوو دەستی سێجار شۆرد ، پاشان ئاوی لەدەم و لووتی وەردا و فڕێیدا ، پاشان دەم و چاوی سێجار شۆرد .

٥. زۆر ئاو لەدەم و لووت وەردان بۆ غەیری ڕۆژووان ، لە فەرموودەیەك دا هاتووە (**وبالغ بالاستنشاق إلا أن تكون صائما**) أخرجه الأربعة ،واتە/لەئەندازە بەدەر ئاو لە لوتت وەریدە ، تەنها ئەگەر بەڕۆژوو بووی وامەکە ، دیارە ئاو لەدەم وەردانیش هەر وایە .

٦. ئاو لەدەم و لوت وەردان بەیەك مشت ئاو بەشێوەیەك کە مشتێك ئاو بەکاربێنیت بۆ هەردووکیان ، هەروەك لەشێوەی چۆنێتی دەست نوێژگرتنی پێغەمبەردا ﷺ هاتووە .

٧. سیواك کردن : پێغەمبەری پێشەوامان ﷺ دەفەرمێت (**لولا أن اشق على أمتي لأمرتهم بالسواك مع كل وضوء**) رواه احمد والنسائي ، واتە/ ئەگەر لەبەر ناڕەحەت کردن و ماندووکردنی ئومەتەکەم

نەبوایە فەرمانم پێدەكردن بەسیواك كردن لەگەڵ هەموو دەست نوێژێكدا _واتە فەرزم دەكرد_ .

٨. دەست خستن لە ڕیشی پڕ (**كان رسول الله ﷺ يخلل لحيته في الوضوء**) أخرجه الترمذي واتە/پێغەمبەری خودا ﷺ دەستی دەخست لەڕیشی لەكاتی دەست نوێژدا _دیارە ڕیشی پێغەمبەر ﷺ زۆر و پڕ بووە_ .

٩.چۆنێتی مەسح كردنی سەر ،سوننەت وایە بەم شێوەیە مەسحی سەری بكات : هەردوو دەستی تەڕ بكات لەپێشی سەریەوە دەست پێبكات بەرەو پشتی ملی ، پاشان بیانگێڕێتەوە بۆ پێشەوە .بەڵام ئەوەی كە فەرزە ئەوەیە كە مەسحی هەموو سەری بكات [٢] بەهەر شێوەیەك بێت (**مسح رسول الله ﷺ برأسه فاقبل بيده وأدبر**) متفق عليه ، واتە/پێغەمبەری خودا ﷺ مەسحی سەری كرد هەردوو دەستی لەپێشەوە دانا و پاشان بردیە دواوە .

١٠. دەست خستنە نێو پەنجەكانی دەست و پێ (**أسبغ الوضوء وخلل بين الأصابع**) أخرجه الأربعة ، واتە/ دەست نوێژی تەواو و ڕێك وپێك بكرەو دەستیش بخە نێو پەنجەكان .

١١. لەڕاستەوە دەست پێكردن لەهەموو كردارەكاندا (**كان رسول الله ﷺ يعجبه التيمن في تنعله وترجله وطهوره وفي شأنه كله**)متفق عليه ،واتە/ پێغەمبەری خودا ﷺ پێی خۆش بوو لای

ڕاستی پێشبخات لەكەوش لەپێكردنی و سەرداهێنانی و پاككردنەوەی و هەموو كارێكی .

١٢ . سێ جار سێ جار شۆردنی ئەندامەكان . دیارە ئەمیش چەند فەرمودەیەكی لە سەرن.

١٣. ووتنی شایەتمان لە كۆتایی دا و خوێندنی نزاو پاڕانەوەی دوای دەست نوێژ بەم شێوەیە : . **اشهد ان لااله الا الله وحده لاشريك له واشهد ان محمد ا عبده ورسوله اللهم اجعلنى من التوابين واجعلنى من المتطهرين**) - رواه مسلم واصحاب السنن .

١٤ (واتە : بەدڵ قەناعەتم وایە و بەزاریش دەڵێم و بەكردوەوش دەیسەلمێنم كە بێجگە لە خوا هیچ پەرستراو نین و تەنیا یە و هیچ هاوەڵی نین وە موحەممەد بەندەو ڕەوانە كراوی خوایە ، ئەی خوایە بمگێڕە لە باش گەڕاوان و بمگێرە لە پاكبووەوان) دیارە هەركەسێك ئەم دوعایە بخوێنێت ئەوە هەر هەشت دەرگاكانی بە هەشتی بۆ دەكرێنەوە و لە هەركامێكیانەوە حەز بكات دەچێتە ژوورەوە . هەروەك لە صحیحی مسلم دا هاتووە .

١٤ . دەست نوێژگرتن لە ماڵەوە : پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**من تطهر فى بيته ثم مشى الى بيت من بيوت الله ليقضى فريضة من فرائض الله ، كانت خطوتاه احداهما تحط خطيئته والاخرى ترفع درجته**) رواه مسلم . واتە هەركەسێ لە ماڵەوە خۆی پاك بكاتەوە - واتە دەست نوێژ بگرێ -

وبە پاكی بچێت بۆ مـاڵێ لـە ماڵـەكانی خـوا بـۆ ئـەوەی فـەرزێ لـە فەرزەكانی خوا بـەجێ بهێنێـت ، ئـەوە هـەر هـەنگاوێ دەنــێ بـە یــەكێكی گونــاهێكی لێ هەڵــدەوەرێ وبەپێكــەی تــری پلەیــەك بەرزدەبێتەوە).

١٥. ((الـدلك) دەسـت پێـدا هێنــان و لێ خشـاندنی ئەندامـەكانی نوێژ[1]

١٦. زیـادە رۆیـی نـەكردن لـە بـەكارهێنانی ئـاودا ((**كــان** ﷺ **یتوضا بالمد**)) متفق علیه واتە : پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە (مد) ێك ئاو واتە پڕ هەردوو دەستی دەستنوێژی دەگرت .

١٧ . بـەزیادەوە شـۆردنی دەم و چـاو و دەسـت و پــێ یـەكان چونكە ابـو هریـرە ـ ڕەزای‌خـوای لێ بێـت ـ جارێكیـان دەسـتنوێژی گرت كاتێك دەستەكانی شۆرد قۆڵەكانیشی پێوە شۆرد و كاتێكیش پییەكانی شۆرد قاچەكانیشی پێـوە شـۆرد و لـە كۆتـایی دا ووتـی پێغەمبەرم (ﷺ) بینی بەم شێوەیە دەست نوێژی گرت .

١٨ . دوو ڕكات نوێژی دەسـتنوێژ لـە دوای دەسـت نوێژەكـەوە ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەموێت ((**من توضا نحو وضوئي هذا ثم صلی ركعتین لایحدث فیهمـا نفسـه غفرلـه ماتقـدم من ذ**

---

[1] زاناكان زۆربەیان دەلـك بـە سـونەت دەزانـن ، بـەلاّم ئیمـامی مالیـك و مزنی بە فەرزی دەزانن لە هەركام لەخۆشوردن ودەستنوێژگرتن دا .

ینه)) رواه البخاری و مسلم . واته :/ هەرکەسێك دەست نوێژێکی وەك دەست نوێژەکەی من بگرێ و پاشان دوورکات بکات کە دالغەی لیبیان دا نەبێ ئەوە لە گوناهی پێشووی دەبوردرێ . لە ریوایەتی ئیمامی مسلم دا دەفەرموێت (الاوجبت لەالجنە) واتە : مسۆگەرە کە بەهەشتی بۆ دەبێت .

١٩. بەتەواوەتی و جوانی و ڕێك و پێکی دەستنوێژگرتن ((**اسباغ الوضوء**)) واتە هەموو ئەندامێك لە ئەندامەکانی دەست نوێژ بە تەواوی و بێ کەم کوڕی بشوات .

❖ئاشکرایە مسولّمان لە شەوو ڕۆژێکدا چەند جارێك دەستنوێژ دەگرێت پێنج جار یان زیاتر

❖کاتێك کە نوێژە سونتەتەکان دەکات یان دەیەوێت قورئان بخوێنێت یان هەرکارێکی تر کە دەستنوێژگرتن بۆی سوننەتەت بێ، کەوا بوو بەپێ ی دووبارە و چەند بارە بوونەوەی هەموو ئەو سوننەتانە جێبەجێ بکات ئەوە بێگومان خێر و پاداشتێکی گەورەو زۆری دەست دەکەوێت ، وەك لەم فەرموودانە دا هاتووە :

پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**من توضا فاحسن الوضوء خرجت خطایاه من جسده حتی تخرج من تحت اظفاره)**

رواه مسلم ـ واتە : هەرکەسێك دەستنوێژ بگرێت بەڕێك وپێکی و جوانی ئەوە گوناح و هەڵەکانی لەلاشەی دەردەچێت هەتاوەکو لە ژێرنینۆکەکانیەوە دەردەچن .

هـەروەها دەفـەرموێت ((**مـامنكم مـن احـد يتوضـا فيحسـن الوضوء ثم يقوم فيركع ركعتين يقبل بقلبه ووجهه الاوجبت لـه الجنة وغفرله**)) **رواه مسلم**.

واتە : هيچ كەسێك لە ئێوەنى يە كە دەست نوێژبگرێت بە جـوانى و تـەواوى پاشـان هەسـتێت دوو ڕكـات نوێـژ بكـات بـە دڵ و ڕووى تەواوە وە ئەوە مسۆگەر بە هەشتى بۆ دەبێت و لێ ى دەبوردرێـت

.

سـيـواكـكـردن

يـەكێك لـەو سـوننەتە پيرۆزانـەى كـە لـە شـەو ڕۆژدا دووبـارە دەبنەوە سيواككردنە ، ديارە چەند كات و شوێنێك هەن لە هـەموو شەو ڕۆژێكدا سيواك تياكردنيـان سوننەتە، پێغەمبـەرى خـوا ﷺ دەربارەى سيواك دەفـەرموێت ((**لولاان اشق على امتى لامـرتهم بـالسواك عند كل صلاة**)) **رواه البخارى و مسـلم** . واتـە : ئەگـەر لە بەر نارەحەت بوون و ماندوو كردنى ئوممەتەكـەم نەبوايـە ئـەوە فەرمانم پێ دەكردن بە سيواك كـردن لـە گـەڵ هـەموو نوێژێكدا . ئەو كات و شوێنانەش كە سيواك تێـدا كردنيـان سـوننەتە لـە شـەو ڕۆژێكـدا (٢٠) جـارە لەوانـە : پێـنج نوێـژە فـەرزەكان و سـوننەتە راتبـەكان ، نوێـژى سـوننەتى چێشـتەنگاو ، نوێـژى وەتـر و شـەو نوێژ، كاتى هاتنە ماڵەوە چونكە پێغەمبـەرى خـوا (ﷺ) يەكـەم شت كە كردبێتـى لـە كـاتى هاتنـە مـاڵوەى دا سـيواك كـردن بـووە

هەروەك لە صحیحی مسلم دا هـاتووە ، هـەروەها لـە كـاتی قورئـان خوێندن دا ، وەلەكاتی ناخۆشی بوونی بۆنی دەم دا ، وە لـەكاتی لـە خـەو هەسـتان دا ، وەلـە كـاتی دەسـتنوێژگرتن دا . بەرهـەم و پاداشتی بەكار هێنانی سیواك و جێبەجێ كردنی ئەم سوننەتە :

١. دەبێتە مایەی ڕازی بوونی خوای گەورە لەو بەندەیە.

٢.پاك بونەوەی دەم و دان .

پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت ((**السواك مطهرة للفم مرضاة للرب**)) رواه احمد ـ واتە : سیواك پاك و خاوێن كـەرەوەی دەم و ددانەوە و مایەی رەزامەندی خوای پەروەردگارە .

هـەروەها زانستی پزیشـكی نـوێ ئاشـكرای كـردووە كـە سـیواك كۆمـەڵێ مـاددەی زۆر بـە سـوودی تیـدا یـە بـۆ ددان و پووەكـان لەوانە:

١. ماددەی دژە میكرۆبەكان .

٢. ماددەی بۆن خۆش كردنی دەم و ددان .

٣. ماددەی پاككەرەوەی دەم وددان .

سوننەتی لە پێكردنی كەوش

((پێڵاو یان نەعل))

پێغەمبەری پێشەوامان (ﷺ) دەفەرموێت (**اذا انتعل احدكم فليبدا باليمنى واذا خلع فليبدا** بالشمال ، ولينعلها جميعا او

لیخلعهما جمیعا)) رواه مسلم واتە ئەگەر یەکێك لە ئێوە کەوشی لە پێ کرد بالە ڕاستەوە دەست پێ بکات ، وە ئەگەر دایکەند بالە چەپەوە دەست پێ بکات ، وەیا هەردوو تاکەکان لەپێ بکات یان هەردووکیان دانێت . واتە یەك تاك لەپێ کردن دروست نی یە .

ئەم سوننەتەش ڕۆژانە چەند جارێك دووبارە دەبێتەوە لە وانە : لە کاتی چوونە ناومزگەوت و هاتنە دەرەوەی لێی، هەروەها لە کاتی چونە گەرماو (حمام) و هاتنە دەرەوە لێی ، وە لەکاتی دەرچوون لە ماڵ و هاتنەوە .

ئاشکرایە هەرجارێك لەو جارانە ئەم سوننەتەجێ بەجێ بکات و ئاگای لێبێت و ئومێدی بە پاداشتی پەروەردگار ی هەبێت ئەوە دیارە چەند بارەی بکاتەوە ئەوەندە خێروپاداشتی بۆ دەنوسرێت .

سوننەتەکانی پۆشاك

یەکێکی تر لەو شتانەی کە ڕۆژانە دووبارە و چەندبارە دەبێتەوە لە شەو ڕۆژێکدا لە بەرکردن و پۆشینی پۆشاك و داکەندێتی لەکاتی خەودا یان لە کاتی خۆشۆردن دا یان لە هەرکات و شوێنێکی تردا . جا لەم کات و حاڵەدا چەند سوننەتێك هەن کە ئەمانەن : .

١. سوننەت وایە لەكاتی لە بەركردن و داكەندندا بڵێت ((بسم الله) ئاشكرایە كەناوی خوا هێنان لە هەموو ئیش و كارێك دا سوننەتە هەروەك ئیمامی نەوەوەی دەفەرموێت .

٢. پێغەمبەری خوا (ﷺ) كاتێك پۆشاكێكی دەپۆشی - كراس یان شەرواڵ یان مێزەر - دەیفەرموو ((**اللهم انی اسالك من خیره وخیر ماهو له ، واعوذبك من شره وشر ماهو له**)) **رواه ابوداود و الترمذی واحمد و صححه ابن حبان والحاكم -**

واتە : (ئەی خوایە من داوای خێرو چاكەی ئەم پۆشاكەت لێدەكەم هەروەها ئەو خێرەی كە بۆیەتی ، وە پەنات پێدەگرم لە خراپەی ئەم پۆشاكەو ئەو خراپە یەی كە بۆیەتی) .

٣. لە ڕاستەوە دەست پێكردن لە كاتی لە بەركردن دا: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**اذا لبستم فابدءوا بایامنكم**)) **رواه الترمذی** وابوداود وابن ماجە - واتە (هەركاتێك پۆشاكتان لە بەركرد لە ڕاستەوە دەست پێ بكەن)

٤. لە چەپەوە دەست پێ كردن لە كاتی دا كەندن دا

سوننەتەكانی دەرومالْ كردن

((سنن الدخول و الخروج من البیت)) .

ئیمامی نەوەوی دەفەرموێت : سوننەت وایە بۆ ئەوکەسەی کە دەرومالْ دەکات بلێت (بسم الله)) وە زۆریادی خوای گەورە بکات و پاشان لە کاتی هاتنە ماڵەوەی دا سەلام بکات .

١. یادکردن وناوبردنی خوای گەورە لە کاتی هاتنە ماڵەوە ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**اذا دخل الرجل بيته فذكر الله عند دخوله وعند خروجه وعند طعامه قال الشيطان لامبيت لكم ولاعشاء) رواه مسلم**

- واتە : هەرکاتێك پیاوێك ـ کەسێك ـ چووە ماڵەکەی و ناوی خوای گەورەی هێنا لە کاتی چوونە ژوورەوە و لە کاتی لە ماڵ دەرچوونی و لە کاتی خواردنی دا ، شەیتان دەڵێت :لە شەومانەوەو نەخواردنی ئێوارەتان بۆنی یە ((ئەی شەیتانەکان)).

٢. نزاو پاڕانەوەی هاتنە ماڵەوە (**اللهم انی اسالك خير المولج و خير المخرج ، بسم الله ولجنا و بسم الله خرجنا وعلى الله ربنا توكلنا ، ثم يسلم على اهله) رواه ابوداود** . (ئەی خوای گەورە داوای چاکەی دەرچوون لە ماڵ و چوونە دەرلە ماڵت لێدەکەم ، بەناوی خوا لە ماڵ دەرچووین و بەناوی خوا چوونیە دەر وەپشتمان تەنها بە پەرستراو خوای خۆمان بە ستووە ، پاشان با سەلام لە ماڵ و کەس و کارەکەی بکات)

ئاشکراو بێگومانە هەرکاتێك بەندە ئەم نزاو پاڕانەوەیە بخوێنێت ئەوە بەردەوام پەیوەندی بە هێزی دەبێت لە گەڵ خوای گەورە و پشت و پەنای هەر خوای گەورە دەبێت

٣. سیواککردن ((**کان ﷺ اذا دخل بیته بدا بالسواك**)) رواه مسلم . واتە : پێغەمبەری خوا (ﷺ) کاتێك بچوایەتەماڵەوە یەکەم شت کە دەستی پێدەکرد سیواك بوو .

٤. سەلام کردن : خوای گەورە دەفەرموێت (**فاذا دخلتم بیوتا فسلموا على انفسكم تحية من عند الله مباركة طيبة**) **النور : ٦١** . واتە : (هەرکەتێك چوونە هەرماڵێك سەلام لە خۆتان بکەن و سەلام لە یەکتر بکەن ، سەلامێك لە لایەن خوای گەورەوە کە پڕە لە بەرەکەت و فەڕو جوانی و پاکی)

جا ئەگەر گریمان مسوڵمان ڕۆژانە پێنج جار دەروماڵ بکات واتە تەنها بە ئەندازەی نوێژە فەرزەکان ئەوە ژمارەی ئەو سوننەتانەی کە جێبەجێ یان دەکات دەکاتە (٢٠) سوننەت .

هەروەها سوننەت وایە کاتێك لە ماڵ دەردەچێت بڵێت (**بسم الله توكلت على الله ولاحول ولاقوة الابالله**) **يقال كفيت ووقيت وهديت وتنحى عنه الشيطان**) **رواه الترمذي و ابوداود**.

واتە (بەناوی خوا ، تەنها پشتم بەخوا بەستووە و هیچ هێزو هەوڵێك نییە ئەگەر کۆمەك و پشتیوانی خوا نەبێت) هەرکەس وا بڵێت - پێ ی دەوترێت ئەوە بەستەو پارێزەراوی و هیدایەت دراوی، وەشەیتانیش لێی دوور دەکەوێتەوە .

دیارە لە شەو ڕۆژدا چەند جارێکیش بەندە لە ماڵ دەردەچێت هەر جارێکیش کە دەردەچێت ئەم سوننەتە جێبەجێ بکات ئەوە بێگومان پاداشت و خێرێکی زۆری دەست دەکەوێت .

❖ بەرهەمی جێ بەجێ كردنی ئەم سوننەتە :

١. پەیدابوونی بێنـاز بـوون بـۆ بەنـدە لـە هـەموو ئـەو كێشـە و گرفتانەی كە تووشی دەبن .

٢. پارێزرانی بەندە لە هەموو خراپەو نارە حەتیـەك ج لـە لایـەن ئادەمیزادەكانەوە بێت یان لە لایەن جنۆكە كانەوە

٣. رێنومای كرانی بەندەو گومڕانەبوونی لـە هـەموو كاروبارێكی دونیای و قیامەتی دا .

سوننەتەكانی چوون بۆ مزگەوت

١. زوو چوون بۆ مزگەوت و پەلەكردن بۆ ڕیزی یەكەم و پێشەوە پێغەمبەری خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت

((**لو یعلم النـاس مافی النداء والصف الاول ثـم لم یجـدوا الا ان یستهموا علیه لاستهموا علیه ، ولو یعلمون مافی التهجیر لاستبقوا الیه ، ولو یعلموا مافی العتمة والصبح لاتوهما ولـوا حبوا**)) متفق علیه ـ واتە (ئەگەر خـەڵكی بیانزانایـە ج پاداشـتێك هەیە لە بانگ و ڕیزی یەكەم دا و پاشان نەیانتوانیایە ئامـادەی بـبن تـەنها بەپێشـبڕكێ كـردن نـەبێت ئـەوە پێشـبڕكێ یـان لـە سـەری دەكـرد ، وە ئەگـەر بیانزایـە ج پاداشـتێك هەیـە لـە زوو چـوون بـۆ مزگەوت ئەوە پەلەو پێشبڕكێ یان بۆ دەكرد ، وە ئەگەر بیانزانیایە

ج پاداشتێك هەیە لە نوێژى بەیانى و خەوتنان دا ئەوە ئامادەى دەبوون و بۆى دەهاتن ئەگەر بە گاگۆلكێ ـ لەسەرسك خشان ـ یش بووایە .

٢. نزاو پاڕانەوەى چوون بۆ مزگەوت ((**اللهم اجعل فى قلبى نورا ، وفى لسانى نورا ، واجعل فى سمعى نورا ، واجعل فى بصرى نورا ، واجعل من خلفى نورا ، ومن امامى نورا ، واجعل من فوقى نورا ، ومن تحتى نورا ، اللهم اعطنى نورا**)) رواه مسلم ـ . واتە((ئەى خوایە لە دڵم دا نور پەیدا بكەى و لە زوبان و بیستن و پاشەوەم و پێشەوەم و سەرەوەم و خوارەوەم دا نور پەیدا بكەى ، ئەى خوایە نورم پێ ببەخشە)

٣. ڕۆیشتن و ڕێكردن بەهێمنى و لەسەرخۆى و هەیبەت و ویقارەوە پێغەمبەرى خۆشەویست (ﷺ) دەفەرموێت (**اذا سمعتم الاقامة فامشوا الى الصلاة وعليكم بالسكينة والوقار**) رواه البخارى و مسلم .

واتە : كاتێك كە بانگ و قامەتتان بیست ئەوە بچن بۆ نوێژ بەلاَم بە هێمنى و ئارامى و ویقارەوە ووشەى ((السكنیە لەم فەرموودەیەدا واتە : لە سەرخۆ بوون لە ڕێكردن دا و هەڵەشە نەكردن . ووشەى ((الوقار)) واتە : داپۆشینى چاو لە ئاستى حەرام و بەرزنەكردنەوەى دەنگ و ئاوڕنەدانەوە بەم لاو لادا .

٤.چوون بۆ مزگەوت بە پیادە : زاناكان ووتویانە سوننەتە مسوڵمان هەوڵدات هەنگاوەكانى لەیەكتر نزیك كات و پەلەنەكات لە

كاتی چوونی بۆ مزگەوت بۆ ئەوەی ئەو خێرو پاداشتی ڕۆیشتن بەپێیەی دەست كەوێت كە لە فەرموودەكاندا هاتووە ، خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت (**الادلكم على ما يمحو الله به الخطايا ويرفع به الدرجات ؟ قالوا : بلى يارسول الله ، وذكرمنها : كثرة الخطاالى المساجد**) رواه مسلم .

واتە : ئایا شتێكتان پێ بڵێم كە خوای گەورە گوناح و هەڵەكانی پێ لادەدا و پلە و پایەی پێ بەرز دەكاتەوە ؟

ووتیان : بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ، یەكێك لەوانە . فەرمووی : زۆر هەنگاونان بۆ مزگەوت .

٥. نزاوپاڕانەوەی چوونە ناو مزگەوت : سوننەت وایە سوپاسی خوا بكات و صەلاوات لە سەر پێغەمبەر (ﷺ) بدات و پاشان بڵێت (**اللهم افتح لي ابواب رحمتك**) رواه النسائي وابن ماجه وابن خزيمه وابن حبان . واتە : ئەی خوایە دەرگای رەحمەتی خۆتم لێ بكەرەوە .

٦. پێش خستنی ڕاست لە كاتی چوونە ناومزگەوت ، ئەنەسی كوڕی مالیك . ڕەزای خوای لێ بێت . دەفەرموێت ((**من السنة اذا دخلت المسجد ان تبدا برجلك اليمنى و اذا خرجت ان تبدا برجلك اليسرى**) **اخرجه الحاكم وقال صحيح على شرط مسلم ووافقه الذهبي** . واتە : سوننەت وایە كاتێك چوویتە مزگەوتەوە قاچی ڕاستت پێشخەیت هەروەها كاتێك هاتیتە دەر قاچی چەپ پێشبخەیت .

٧. نزاو پاڕانەوەی دەرچوون لە مزگەوت ((**اللهم انی اسالك من فضلك**) رواه مسلم و **زيادة** عند النسائی **يصلی علی الرسول عندالخروج كذلك** . واتە : ئەی خوایە من داوای فەزڵ و بەخششی خۆتت لێدەکەم . لە ڕیوایەتی ئیمامی نەسائی دا دەفەرموێت : صەڵاوات لە سەر پێغەمبەر (ﷺ) دەدات لە کاتی هاتنە دەروەشدا .

٨. پێش خستنی قاچی چەپ لە کاتی هاتنەدەر لە مزگەوت هەروەك لە خاڵی شەش دا فەرموودەکەی ئەنەسمان باس کرد .

٩. نوێژی سڵاوکردن لە مزگەوت (**تحية المسجد**) پێغەمبەری خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت (**اذا دخل احدكم المسجد فلايجلس حتی يصلی ركعتين**) ـ متفق عليه ـ واتە (کاتێ یەکێکتان هاتە مزگەوتەوە با دانەنیشێت تاوەکو دووڕکات نوێژی سڵاوکردن لە مزگەوت دەکات)

ئیمامی شافعی ـ رەحمەتی خوای لێ بێت ـ دەفەرموێت :نوێژی سڵاوکردن لە مزگەوت لە کاتی (نەهی) ش دا هەر دروستە مەبەست لەکاتی (نەهی) ـ دوای نوێژی بەیانی تاوەکو ڕۆژ دەکەوێت هەروەها کاتی وەستانی خۆر لەناوەڕاستی ئاسماندا وە لە دوای نوێژی عەسر تاوەکو خۆرئاوا دەبێت .

هەروەها شێخی ئیبن حەجەر ـ رەحمەتی خوای لێ بێت / دەڵێت: زانایان یەکدەنگن لە سەر ئەوەی کە نوێژی سڵاو کردن لە مزگەوت سوننەتە .

كەواتە : كۆی ئەو سوننەتانەی كە مسولمان جێبەجێ یان دەكات لە چوونی بۆ مزگەوت دەكاتە (٥٠) سوننەت لە شەو و ڕۆژێكدا .

سوننەتەكانی بانگ

دیارە بانگ پێنج سوننەتی هەن هەروەك ئیمامی ئیبن ولقەیم لە كتێبی (زادالمعاد) دا باسی كردووە :

١. ئەوكەسەی كە گوێ ی لە بانگە هەرچی بانگبێژ دەیڵێت ئەویش وەكو بانگبێژ بیڵێتەوە تەنها لە كاتی ((**حی علی الصلاة**) و (حی علی الفلاح) دا نەبێت بەڵكو دەڵێت ((لاحول ولاقوه الابالله)) رواه البخاری ومسلم .

بەرهەمی ئەم سوننەتە : ئەوەیە كە هەركەسێ جێ بەجێ ی بكات چوونە بەهەشتی مسۆگەرە . هەروەك لە صحیحی مسلم دا هاتووە .

٢. سوننەت وایە لەدوای ووتنی (اشهدان محمدا رسول الله) بڵێت (**وانا اشهدان لااله الاالله وان محمدا رسول الله ، رضیت باالله ربا وبالاسلام دینا وبحمد رسولا**) **رواه مسلم** واتە : منیش بەدڵ قەناعەتی تەواوم هەیە و بەزوبان دەیڵێم و بە

كردەوەش دەیسەلمێنم [١] كە هیچ پەرستراو نین جگە لە خوا، وە موحەممەد نێردراوی خوایە ، من ڕازی بووم بەوەی كە بەس خوا پەروەردگارمە و ئیسلام ئاین و بەرنامەمە و موحەممەدیش نێردراوی خوایە و پێشەوامە .

بەرهەم و پاداشتی ئەم سوننەتە : ئەوەیە كە هەركەس بیڵێت ئەوە خوای گەورەلە گوناحی پێشینی دەبورێت هەروەك لە صحیحی مسلم دا هاتووە .

٣. صەڵاوات دان لە سەر پێغەمبەر (ﷺ) لە كۆتایی بانگەكەدا، وەباشتر وایە كە صەڵاواتی ئیبراهیمی بڵێت [٢] چونكە ئەوە صەلاواتی تەواوە . پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل مايقول ، ثم صلوا علی ، فانه من صلی علی صلاة صلی الله عليه بها عشرا**) رواه مسلم ـ واتە : هەركاتێك گوێتان لە بانگ بوو ئێوەش وەك بانگ بێژ بڵێن پاشان صەڵاوات لەسەرم بدەن، چونكە بێگومان هەركەسێك یەك صەڵاوات لە سەرم بدات ئەوە خوای گەورە دە صەڵاوات لە سەری دەدات .

---

[١] ووشەی (اشهد) بەومانایە دێت كەباسمان كرد نەك بەمانای شایەتی.

[٢] صەڵاواتی ئیبراهیمی ئەمەیە (**اللهم صل علی محمد وعلی ال محمد كما صليت علی ابراهيم وعلی ال ابراهيم انك حميد مجيد ، وبارك علی محمد وعلی ال محمد كما باركت علی ابراهيم وعلی ال ابراهيم انك حميد مجيد**) .

بەرهەم و پاداشتی ئەم سوننەتە : ئەوەیە کە خوای گەورە دەجار صەڵاوات لە سەر ئەو بەندەیە دەدات دیارە صەڵاواتی خوای گەورەش بۆ بەندەکەی باسکردن و ستایش کردنێتی لە لای مەلا ئیکەتە بەڕێزەکان

٤. لە دوای صەڵاوات دان سوننەتە بڵێت ((**اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة ات محمدا الوسيلة والفضيلة وابعثه مقاما محمودا الذى وعدته**)) **رواه البخاري.**

واتە : (ئەی خوایە خاوەنی ئەم بانگەوازە تەواو ونوێژە بەرپاکراوە ، وەسیلەو پلەی بەرز بە موحەممەد ببەخشە ، وە ئەو پایەو مەقامە تێدا ستایش کراوەی کە بەڵێنت پێداوە پێ ی بدە)

بەرهەم وپاداشتی ئەم سوننەتە ئەوەیە : کە تکاکردن و شەفاعەت کردنی پێغەمبەری (ﷺ) بۆ حەڵاڵ دەبێت لە ڕۆژی دوایدا .

٥. پاشان هەر دوعا و پاڕانەوەیەک کە بیەوێت بۆ خۆی بیکات ، چونکە هەرچی داوا بکات وەڵامی دەدرێتەوە هەروەک پێغەمبەری خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت (**قل كما يقولون يعنى المؤذنين، فاذا انتهيت فسل تعطه**)) **رواه ابو داود و حسنه الحافظ ابن حجر و صححه ابن حبان** .. واتە : (بانگ بێژ چی ووت تۆش وا بڵێ ، وەکاتێك لێ بۆیەوە داوا بکە پێت دەتدرێت .

کۆی ئەم سوننەتانەش کە مسوڵمان جێبەجێ یان دەکات لە شەوو ڕۆژێکدا دەکاتە (٢٥) سوننەت

سـوننـەتـەكـانی قـامـەت

ئەو چوار سوننەتەی یەكەمی بانگ سوننەتە لـە كـاتی قامـەتیش دا بوترێـت هـەروەك لـە فـەتوای لیژنـەی بـەردەوامی لێكۆڵینـەوەی زانسـتی و فـەتوا دا هـاتووە . كەواتـە كۆی سـوننەتەكانی قامـەت دەكاتە (٢٠) سوننەت لە شەوو ڕۆژێكدا.

تێبینی /سوننەتە ئەركەسەی كە گوێی لە قامەت دەبێـت قامـەت بێژچی دەڵێت ئەویش وەك ئەو بیڵێتەوە تـەنها لـە كـاتی حـی علـی الصلاه ، حی علی الفلاح)) دا دەڵێت : لاحول و لاقوه الابالله . وە لە كاتی (**قـدقامت الصلاة**) یش دا هـەر دەڵێـت ((**قـد قامت الصلاة**)) و ناڵێت ((اقامها الله وادامها)) چونكە ئـەو فەرموودەیـە لاوازە .

((سـوتـرەی بـەردەمی نـوێـژ خـۆێـن))

پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت ((**اذا صلی احدكم فلیصل الی سترة ولیدن منها ولایدع احد یمر بینه وبینهـا**)) رواه ابـو داود ابـن خزیمـة . واتـە : ((ئەگـەر یـەكێكتان نوێـژی كـرد بـا سوترەیەكی لە پێش بێـت و لێـی نزیك بكەوێتـەوە وەنـە هێڵـێ كەس لە نێوان ئەو و سوترە كەدا تێپەرێت))

ئەم فەرموودەیە گشتی یە لە سـەر سـوننەت بـوونی سـوترە لـە كاتی نوێژدا چ لە مزگەوت یان لە ماڵ یان لە هەرشـوێنێكی تـر ، وە

پیـاوان و ژنـان تێیـدا یەکسـانن ، بـەڵام زۆرێـک لـە نوێـژ خوێنـان خۆیان لەم سوننەتە بێبەش دەکەن و نوێژ بێ سوترەدەکەن .

دیارە ئـەم سـوننەتە لـە شـەو ڕۆژێکدا چـەند جارێـک دووبـارە دەبێتـەوە لـە گـەڵ هـەموو نوێژەفـەرزو سـوننەتەکان دا .بـەڵام لـە نوێژی بە کۆمەڵ (جماعە) دا ئیمام سوترەی نوێژ خوێنانە .

چەند ووردەبابەتێك دەربارەی سوترە

١. سوترە بەهەمووشتێك پەیدا دەبێت كە نوێژ خوێن لە پێش خۆی دایدەنێت چ دیوار بێت یان گۆچان یان عەموود یان هەرشتێكی تر ، دیارە ئەندازەی پانی بۆ سوترە نی‌یە واتە پانی هەرچەندبێ دەبێت .

٢. بەڵام درێژی سوترە دەبێت ئەندازەی تەختەداری دواوەی كورتان بێت واتە ئەندازەی بستێك بێت .

٣. ماوە و بەینی نێوان پێ ی نوێژ خوێن وسوترە ئەندازەی سێ باسك (ذراع) بێت بە شێوەیەك بتوانێت كڕنووش ((سجود)) بەئاسانی و فەراحی ببات .

٤. سوترە سوننەتە بۆ ئیمام و بۆ هەموو كەسێك كە بۆ خۆی نوێژ بكات .

٥. سوترەی ئیمام بری سوترەی نوێژ خوێنانیش دەكەوێت هەروەها دروستە تێپەڕبوون بە نێوان ئیمام و نوێژ خوێنان دا ئەگەر پێویست بوو .

بەرهەم و پاداشتی جێ بەجێ كردنی ئەم سوننەتە :

١. بێگومان سوترە نوێژ دەپارێزێت لە بڕین و بەتاڵ كردنەوە .

٢. پاراستنی نوێژ خوێن لەم لاو لاكردن و بێ ئاگابوون چونكە خاوەنی سوترە تەنها تەماشای سوترەكە دەكات بۆیە بیروهۆشی تەنها لای نوێژەكەی دەبێت .

٣. ڕێ خۆش دەكات بۆ ئەوكەسەی كە بیەوێت ڕەت بێت لە بەردەم نوێژ خوێنەكەوە .

نوێژە سوننەتەكانی شەو وڕۆژ

١. سوننەتە ڕاتبەكان / واتە ئەو سوننەتانەی كە لە گەڵ نوێژە فەرزەكان دەكرێت ((**مامن عبد مسلم یصلی لله تعالی كل یوم ثنتی عشرة ركعة تطوعا غیر فریضة الابنی الله له بیتا فی الجنة او بنی له بیت فی الجنة**) **رواه مسلم**

واتە (هەریەندەیەكی مسوڵمان لە شەو و ڕۆژێك دا دوازدە (١٢) ڕكاتی سوننەت بێجگە لە فەرزەكان بكات ئەوە بێگومان خوای گەورە ماڵێكی لە بەهەشت بۆ دروست دەكات یان ماڵێكی لە بەهەشت بۆ دروست دەكرێت) .

ئەو دوانزە ڕكاتە ئەمانەن : چوار ڕكات پێش نوێژی نیوەڕۆ ، دوو ڕكات لە دوای ، دوو ڕكات لە دوای نوێژی شێوان ، دوو ڕكات لە دوای نوێژی خەوتنان ، دوو ڕكاتیش پێش نوێژی بەیانی .

كەواتە برای خۆشەویست ئایا حەز لە ماڵێك لە ماڵەكانی بەهەشت ناكەیت ؟ ! ! سور بە لەسەر پاراستن و بەردەوام بوون

و ئەنجام دانی ئەم ئامۆژگارییە پێغەمبەری یە و رۆژانە دوازدە ڕکاتی سوننەت بکە .

٢.نوێژی چێشتەنگاو : دیارە نوێژی چێشتەنگاو بەرامبەر (٣٦٠) خێرە ، چونکە لاشەی مرۆڤ لە ٣٦٠ جومگە پێك دێت وە هەر جومگەیەك لەو جومگانە پێویستی بە خێرێك هەیە رۆژانە بۆ شوکرانە کردنی خوای گەورە بۆ ئەو نازو نیعمەتانە ، جا کردنی دوو ڕکات نوێژی چێشتەنگاو بری ئەم ٣٦٠ خێرە دەکەوێت هەروەك پێغەمبەری خۆشەویستمان دەفەرموێت ((**يصبح على كل سلامى من احدكم صدقة ، فكل تسبيحة صدقة ، وامر بالمعروف صدقة ، ونهى عن المنكر صدقة ، ويجرى عن ذلك ركعتان من الضحى**) رواه مسلم .

واتە : لەسەر هەر جومگەیەکی هەر کامێکتان پێویستە لە هەر رۆژێکدا چاکە یەك بکات ، جا هەموو (سبحان الله) گوتنێك چاکەیە، وەفەرمان بە چاکە چاکەیە ، وەرێگری لە خراپە چاکەیە ، وە دوو ڕکات نوێژکە کاتی چێشتەنگاو بیانکات بری ئەمانە هەموو دەکەوێت .

هەروەك ئەبو هورەیرە ـ ڕەزای خوای لێ بێت ـ دەفەرموێت ((**اوصانى خليلى بثلاث : بصيام ثلاثة ايام فى كل شهر وركعتى الضحى وان اوتر قبل ان انام**)) ـ متفق عليه ـ واتە خۆشەویستەکەم ـ مەبەست پێغەمبەرە (ﷺ) ـ ئامۆژگاریکردم

بەسێ شت : ڕۆژوو گرتنی سێ ڕۆژ لە هەموو مانگێك ، وە کردنـی دوو ڕکات نوێژی چێشتنگاو ، وە نوێـژی وەتـر بکـەم پـێش ئـەوەی بخەوم .

کاتی نوێژی چێشتەنگاو /دەست پێ دەکات لە دوای هـەڵهاتنی ڕۆژ و بەرز بوونـەوەی بەئەنـدازەی ـ ڕمێـك هـەتاوەکو کـاتی نوێـژی نیوەڕۆ ، ئەندازەی چارەکە سەعاتێك پێش نوێژی نیوەڕۆ .

❖ ژمارەی ڕکاتەکانی : لایەنی کەم دوو ڕکاتە و لای زۆریـش هەشت ڕکاتە ، هەندێ لە زاناکانیش دەڵێن لای زۆری نی‌یە .

٣. سوننەتی نوێژی عەسـر : پێغەمبـەری خۆشەویـستمان (ﷺ) دەفەرموێت ((**رحم الله امرءا صلی قبل العصر اربعا**))

رواه ابو داود و الترمذی ـ واتە : ڕەحمەت و میهرەبانی خـوا لـە سەر ئـەو کەسـەی کـە پـێش نوێـژی عەسر چوار ڕکـاتی سـوننەت بکات.

٤. سـوننەتی نوێـژی شـێوان ((المغـرب)) : پێغەمبــەری خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت ((**صلوا قبل المغرب قـال فـی الثالثة لمن شاء**)) رواه البخـاری واتـە : نوێژبکـەن پـێش نوێـژی شێوان ، لەجار سێیەم دا فەرمووی هەرکەسێك وویستی لێ بوو .

٥. سـوننەتی نوێـژی خـەوتنان (**العشـاء**) پێغەمبـەر(ﷺ) دەفـەرموێت ((**بین کل اذانین صلاة ، بین اذانین صلاة ، بـین کـل اذانین صلاة (قـال فی الثالثة لمن شاء**)) ـ متفق علیە.

واتە : لە نێوان هەردوو بانگێكدا ـ واتە بانگ وقامەت ـ دوو ڕكات سوننەت هەیـە ، لـە نێـوان هـەردوو بانگێكـدا دوو ڕكـات سـوننەت هەیە، لـە نێـوان هـەردوو بانگێكدا دوو ڕكـات سـوننەت هەیـە (لـە جاری سێ یەم دا فەرمووی هەركەسێ ویستی لێبوو))

سوننەتەكانی شەو نوێژ

پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**افضل الصیام بعد رمضان شهر الله الحرام ، وافضل الصلاة بعد الفریضة صلاة اللیـل))** رواه مسـلم ـ واتـە : باشـترین ڕۆژو دوای ڕۆژووی ڕەمـەزان ڕۆژووی مـانگی موحەڕەمـە ، وە چـاكترین نوێـژیش دوای فـەرزەكان شـەو نوێژە .

١. ژمارەی ڕكاتەكانی شەو نوێژ سیازدە یان یانزە ڕكاتە لە گـەڵ درێژكردنەوەی ڕكاتەكان بە تایبەتی درێژكردنەوەی وەستان ـ واتە قورئان زۆر بخوێنێ لە ڕكاتەكان ئەگەر قورئانی لە بـەربوو ـ (**كـان** (ﷺ) **یصـلی احـدی عشـرة ركعـة كانـت تلـك صـلاته))** **رواه البخاری وفی روایة اخری (یصلی بـاللیل ثلاث عشـرة ركعـة)** **رواه البخاری.**

٢.سوننـەت واتەكاتێك هەستا بۆ شـەو نوێـژ سـیواك بكـات و (١٠) ئایەتی كۆتایی سورەتی (ال عمران) بخوێنێت لە ئایەتی (**ان فـی خلق السماوات والارض واختلاف اللیل** ....) تارەكو كۆتایی سورەتەكە .

٣. هەروەها ئەم نزاو پاڕانەوەیە بخوێنێت (**اللهم لك الحمد انت قيم السماوات والارض ومن فيهن ولك الحمد انت نورالسماوات والارض ومن فيهن ، ولك الحمد انت ملك السماوات والارضومن فيهن ، ولك الحمد انت الحق ، ووعدك الحق ، ولقاؤك الحق ، وقولك حق ، والجنة حق ، والنارحق، والنبيون حق ، ومحمد حق ، والساعة حق ، اللهم لك اسلمت ، وبك امنت ، وعليك توكلت ، واليك انبت ، وبك خاصمت ، واليك حاكمت ، فاغفرلي ماقدمت وما اخرت ، وما اسررت وما اعلنت ، انت المقدم وانت الموخر لااله الاانت (او لااله غيرك) رواه البخاري ومسلم و اللفظ للبخاري .ـ**

واتە : (ئەی خوایە هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ تۆ یە تۆ ڕاگری ئاسمانەکان و زەوی و ئەوانەشی تیایدان ، ئەی خوایە هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ تۆیە تۆ نوور و ڕووناکی ئاسمانەکان و زەویت و ئەوانەشی تیایدان ، ئەی خوایە هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ تۆیە تۆ پاشا و خاوەنی ئاسمانەکان و زەویت و ئەوانەشی تیایدان ، هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ تۆیە تۆ ڕاست و حەقیت وە بەڵێنت ڕاست و حەقە ، وە قسەو ووتەت ڕاست و حەقە ، وەبەهەشت ڕاست و حەقە ، وە ئاگر ڕاست و حەقە ، وەپێغەمبەران ڕاست و حەقن ، وە موحەممەد ڕاست و حەقە ، وەڕۆژی دوای ڕاست وحەقە ، ئەی خوایە من تەنها ملم کەچ کرد بۆ تۆ ، وە باوەڕم پێهێنایت ، وە پشتم تەنها بە تۆ

بەست ، وە تـەنها بۆ لای تـۆ گەڕامـەوە ، وەبەیارمـەتی تـۆ لـە پێنـاوی تـۆدا ڕق و دوژمنایـەتی دەکـەم ، وە هـەموو بڕیـار و حوکمێکم بۆ لای تۆ گێڕایەوە و تۆ دەکەم بە حاکم ، دەئەی خوایە خۆشببە لەوانەی کە کردوومە و ئەوانەشی دەیکەم ، وە ئەوانەی بە ئاشکرا کردوومە ئەوانەی بە نهێنی ، تۆ یەکەم کەسیت و تۆ کۆتایی بێ تەواو بوونیت ، هیچ پەرستراونین تۆ نەبێت (یان هیچ پەرستراو نین جگە لەتۆ)

٤. هەروەها سوننەتە دەست پێ کردنی شەو نوێژ بەدوو ڕکاتی کورت بۆ ئەوەی گورج و چالاك بێت بۆ ڕکاتەکانی تر ، پێغەمبەری خـوا (ﷺ) دەفـەرموێت(**اذا قـام احـدكم مـن الليـل فليفتـتح الصـلاة بـركعتين خفيفـتين**) رواه مسلم واتـە :ئەگـەر یـەکێکتان هەستا بۆ شەو نوێژ با نوێژەکەی دەست پێ بکـات بـەدوو ڕکـاتی کورت .

٥. هەروەها سوننەتە دوعای دەست پێ کردن ((استفتاح)) ی شەو نوێژ بخوێنێت ئەوەی کەوارد بـووە لـە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) کـە ئەمەیـە (**اللـهم رب جبريـل وميكائيـل واسـرافيل ، فـاطر السـماوات والارض عـالم الغيـب والشـهادة ، انـت تحكـم بـين عبادك فيماكانوا فيه يختلفـون اهـدني لمـا اختلـف فيـه مـن الحق بـاذنك انك تهدي مـن تشـاء الى صـراط مسـتقيم**)) رواه مسلم .

واتە : ئەی خوایە پەروەردگاری جوبرائیل و میكائیل واسرافیل ، بەدیهێنەری ئاسمانەكان و زەوی زانای هەموو زانستە ئاشكراو پەنهانەكان ، بەڕاستی هەرتۆ بڕیار دەدەی لە نێوان بەندەكانت لەوشتانەی كە جیاوازن تێیدا، خوایە ڕینومایم بكە لەوەی كە خیلاف و ڕاجیایی تێیدایە لە حەق بەریامەتی و كۆمەكی خۆت ، بێگومان تۆ ڕێنومایی هەركەسێك وویستت بێ دەكەیت بۆ ڕێگای ڕاست .

٦. سوننەتە درێژە بدات بەپێوە وەستان لە شەو نوێژدا ، پرسیار لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) كرا كام نوێژ زۆر چاكە ؟ فەرمووی (**طـول القنـوت**) رواه مسلم . واتە زۆر وەستان. مەبەست لە ووشەی (القنوت)) واتە : راوەستان (القیام).

٧. هەروەها سوننەت وایە پەنا بە خوای گەورە بگرێت لە كاتی خوێندنی یان بیستنی ئایەتی سزاو بڵێت (**اعوذ بـالله من عـذاب الله**) واتـە : پەنائەگرم بەخوا لە سزای خـوا. هەروەها داوای رەحمەت و بەخشش خوای گەورە بكات لەكاتی خوێندن یان بیستنی ئایەتی رەحمەت بەم ڕەنگە بڵێت (**اللهم انی اسالك من فضلك**) واتە : ئەی خوایە من داوای فەزڵ و بەخششت دەكەم . هەروەها (سبحان الله) بكات لە كاتی خوێندن یان بیستنی ئەو ئایەتانەی باسی پاكی و بێگەردی خوای گەورە دەكەن . هەروەك لە پێغەمبەری خۆشەویستەوە (ﷺ) گێڕدراوەتەوە (.........
یقرا مترسلا ، اذا مربایة فیها تسبیح سبح ، واذا مر بسؤال

سال ، واذا مر بتعوذ تعوذ ...) رواه مسلم واتـە: پێغەمبـەری خوا (ﷺ) قورئانی بە هێمنـی و لـە سـەرخۆیی دەخوێنـد و کاتێـك بگەیشتایە بە ئایەتی پاکو بێگەردی خوای گەورە (سبحان الله)ی دەکـرد و کاتێـك بگەیشـتایە بـە ئایـەتی داواکـردن داوای دەکـرد ، کاتێك بگەیشتایە بە ئایەتی پەناگرتن پەنای دەگرت .

❖ ئەرەۆکارانەی کە دەبنە یارمەتی دەر بۆ هەستان بۆ شەو نوێژ :

١. نزاو پاڕانەوە

٢. زوو خـەوتن و دوورکەوتنـەوە لـە دانیشـتنی شـەو و درەنـگ خەوتن .

٣. قەیلولە کردن (خەوتنی پێش نوێژی نیوەڕۆ بە ساعتێك) یان پاش نیوەڕۆ ئەگەر نەکرا

٤. وازهێنان لە گوناح و تاوان .

٥. جیهاد کردنی نەفس و ململانی کردنیبەردەوامی .

نوێژی وەتریش چەند سوننەتێکی هەن

١. سوننـەتە ئەوکەسـەی کـە سـێ ڕکـات وەتـر دەکـات لـە ڕکـاتی یەکەم دا لەدوای خوێندنی فاتیحە سورەتی (الاعلی))((سبح اسـم ربك الاعلی) بخوێنێت ، وەلە ڕکاتی دووەم دا سورەتی (الکافرون)

((قل یا ایها الكافرون) بخوێنێت و لە ڕكاتی سێ یەم دا سورەتی ئیخلاص (قل هوالله احد) بخوێنێت هەروەك لە فەرموودەی ئیمامی **ئە بوداود و ترمذی وابن ماجە** دا هاتووە .

٢. كاتێك سەلامی دایەوە سێ جار بڵێت ((سبحان الملك القدوس)) واتە : پاكی و بێگەردی بۆ پادشای پیرۆز . لەریوایەتی ئیمامی (**الدارقطینی**)دا دەفەرموێت لە جاری سێیەم دەنگ بەرزدەكاتەوە و دەڵێت ((**رب الملائكة والروح**) واتە پەروەردگاری مەلائیكەتەكان و روحە واتە - جبرائیل - ئەم فەرموودەیەش شێخ **ئە رناووط** دەڵێت صەحیحە .

❖ دوورکـاتی سـوننەتی پـێش نوێـژی بـەیانیش چـەند سوننەتێكی تایبەتی هەن :

١. پەلـە كـردن تێیـدا و درێـژ نەكردنـەوەی - بەمـەرجێك روكنەكانی بەتـەوای جێبەجی بكات - دایكمان عائیشـە - ڕەزای خوای لێ بێت - دەڵێت (**كـان رسـول الله** (ﷺ) **یصلی ركعتین خفیفتین بین الاذان والاقامـة مـن صلاة الصبح**) **متفق علیـه** واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دوو ڕكات نوێژی سووكی ، واتە پەلەی - دەكرد لە نێوان بانگ و قامەتی نوێژی بەیانی .

٢. سوننەتە لەم دووڕكاتەدا ئایەتی (١٣٦) ی سورەتی بەقـەرە (**قولوا امنـا بـا الله ومـا انـزل الینـا** ...) بخوێنێت لـە ڕكـاتی

یەكەم دا وە لە ڕكاتی دووەمیش دا ئایەتی (٥٢) ی سورەتی ئالی عیمران (فلما احس عیسی منهم الكفر ..)

یان ئایەتی (٦٤) ی هەمان سورەت (**قل یا اهل الكتاب تعالوا الی كلمة سواء** ......) بخوێنێت له ریوایەتێكی تردا دەفەرموێت لە ڕكاتی یەكەم دا سورەتی (الكافرون) و لە ڕكاتی دووەم دا سورەتی (الاخلاص) بخوێنێت .

هەردوو ریوایەتەكە ئیمامی مسلم ڕیوایەتی كردووە .

٢. ڕاكشان بە لای ڕاست دا دوای تەوابوونی ئەم دووڕكاتە (كان النبی (ﷺ) **اذا صلی ركعتی الفجر اضطجع علی شقه الایمن**)) رواه البخاری ـ واته : پێغەمبەری خوا (ﷺ) كاتێك دوو ڕكاتی پێش نوێژی بەیانی دەكرد بەلای ڕاستیدا ڕادەكشا .

جا كاتێك ئەم دوو ڕكاتە لە ماڵەوە دەكەیت هەوڵدە بەلای ڕاستدا ڕابكشێ ئەگەر ماوەیەكی زۆر كەمیش بێت بۆ ئەوەی ئەو سوننەتەت لە دەست نەچێت.

❖دانیشتن و مانەوە لە دوای نوێژی بەیانی

ان النبی (ﷺ) كان اذا صلی الفجر جلس فی مصلاه حتی تطلع الشمس حسنا) **رواه مسلم** ـ واته : پێغەمبەری خوا (ﷺ) كاتێك كە نوێژی بەیانی دەكرد لە شوێنی خۆی دادەنیشت تارەكو رۆژبە جوانی و تەواوی دەردەكەوت .

ـ ئیمامی نەوەوی دەفەرموێت (واتای ووشەی (حسنا) لە فەرموودەکەدا **ای طلوعا حسنا ای مرتفعة** ـ بەرزبوونەوە و دەرکەوتنی رۆژ .

❖ نیعمەتێکی زۆر گەورەیە : بێگومان خوای گەورە چەند مەلائیکەتێکی تایبەت کردووە بە داوای نزاو پاڕانەوە بۆ ئەوکەسانەی کە لە مزگەوتەکان دمێننەوە و دادەنیشن لە پاش یان لە پێش نوێژەکانەوە یادی خوای گەورە دەکەن ، ئەم مەلائیکەتانە دوعای خێریان بۆ دەکەن و بەردەوام دەڵێن : اللهم اغفرله ، اللهم ارحمه واتە ئەی خوایە گیان لێیان خۆشبە خوایە گیان رەحمیان پیٚ بکە . هەروەك لە فەرموودە دا هاتووە

❖ کەوا بوو برای مسوڵمان تەماشاکە و بڕوانە چەند رێزت زۆرە لای خوای گەورە کاتێك گوێڕایەڵی بکەیت وبیپەرستی ئەوە بێگومانم خوای گەورە مەلائیکەتە بەڕێزەکانی تایبەت دەکات بەنزاو پاڕانەوە بۆت .

سوننەتە گوفتارێکانی نوێژ
((سنن الصلاةالقولية))

١. خوێندنی نزای دەست پیٚ کردن ((الاستفتاح)) دوای ووتنی (الله اکبر))ی یەکەمی دا بەستنی نوێژ ، سوننەتە ئەم دوعایە بخوێنێت (سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك ، وتعالى جدك ولااله

غيرك)) رواه الاربعة ـ واتە : ئەی خوایە پاك و بێگەردت دەكـرم ، وە ناوت بەرزو پرپیت و پیرۆزە وە پایەت زۆر گـەورە و بـەرێزە ، جگە لە تۆ هیچ پەرستراونین .

یان ئەم نزایە بخوێنێت (**اللهم باعد بينى و بين خطا ياى كما باعدت بين المشرق والمغرب ، اللهم نقنى من خطاياى كما ينقى الثوب الابيض من الدنس ، اللهم اغسلنى من خطاياى بالثلج و الماء والبرد)** ـ **رواه البخارى و مسلم** ـ

واتـە :ئـەی خوایـە گیـان مـن و هەڵـە و تاوانـەكانم لـە یـەك دوور ریخـــەوە وەك چـــۆن ڕۆژهـــەڵات و ڕۆژئـــاوات لـــە یـــەك دوور خستووەنەوە ، ئەی خوایە گیان لـە گوناحـەكانم پـاكم بكـەوە وەك چۆن پۆشاكی سپی لە چڵك خاوێن دەكرێتەوە ، ئەی خـوایـە گیـان خراپە و تاوانەكانم بە ئاوو بەفرو تەرزەی ڕەحمەتت بشۆ

یان هەر دوعاو نزایەكی تر كە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) هاتبێت .

٢. پـەناگرتن بـە خـوا پـێش خوێنـدنی قورئـان ((فاتیحـە) بـەم ڕەنگە بڵێت (**اعوذ بالله من الشيطان الرجيم**))

واتە : پەنا بەخوا دەگرم لە شەیتانی نەفرین لێكراو .

٣. نـــاوی خـــوا هێنـــان (البســـملە) ((**بســـم الله الـــرحمن الرحيم**)) .

٤. ووتنی امین دوای تـەواو بـوونی سـورەتی فاتیحـە . ووشـەی امین واتە : خوایە گیان وڵامـمان بدەرەوە .

٥. خوێندنی سورەتێك یان ئایەتێك یـان چـەند ئایـەتێك لـە دوای خوێندنی سورەتی فاتیحە لـە دوو ڕكـاتی نوێـژی بـەیانی و نوێـژی هـەینی ((الجمعـه)) و هـەروەها ڕكـاتی یەكـەم و دووەمـی نوێـژی نیوەڕۆ و عەسرو شێوان و خەوتنان . هەروەها .

ـ هـەموو نوێـژە سـوننەتەكان . بـەلأم ئەگـەر لـە گـەڵ ئیمـام دا نوێژی كرد نوێژی نیوەڕۆ و عەسربوو ئـەوە دیسـان بـۆی هەیـە و سوننەتەكە لە دوای خوێنـدنی فاتیحـە سـورەتێكی تـر یـان چـەند ئایـەتێكی تـر بخوێنێـت . بـەلأم ئەگـەر نوێـژی بـەیانی و شـێوان و خەوتنان بوو ئەوە تەنها خوێندنی سورەتی فاتیحـە سـوننەتە یـان فەرزە .

٦. ووتنی ئەم نزایە (**مل السماوات ومل الارض ومابينهما وملَ ماشئت من شي بعد اهل الثنـاء والمجـد ، احـق ماقـال العبـد ، وكلنا لك عبد ، اللهم لامـانع لمـا اعطيـت ولامعطـي لمـا منعـت ولاينفع ذا الجد منك الجد**) رواه مسلم . واتە:

(ئەی خوای گەورە سوپاس و ستایش بۆ تۆیە پڕی ئاسمانـەكان و زەوی و پـڕی هـەر شـتێكی دیكـە كـە حـەزبكـەی ، ئـەیخاوەنی مـەدح و سـەناو پایـەی بـەرز ، شایسـتەترین قسـە كـە بەنـدە گوتوویەتی و هەموو شمان بەندەی تۆین ئەی خوایە هیچ ڕێگریك لە بـەردەم بەخشـینت دا نیـەو هـیچ كـە سـێكیش نـاتوانێ شـتێك ببەخشـێ كـە تـۆ ناتـەوێ ، وە مـاڵ و سامان و دەوڵەمەنـدی هـیچ خـاوەن مـاڵ و دەوڵەمەنـدێك لـە بەرانبـەر دەسـەلأتی تـۆدا دادی

نادات و فریای ناکەوێت) ؛ لە دوای هەستانەوە لەرکوع و لەدوای ووتنی (**سمع الله لمن حمده ربنا لك الحمد حمدا كثيرا طيبا مباركافيه**)) .

٧. زیاتر لە یەکجار خوێندنی زیکرەکانی رکوع و سجود.

٨. ووتنی (رب اغفرلی رب اغفرلی) لە نێوان هەردوو سوجدەکاندا

٩. دوعاو پاڕانەوە لە دوای خوێندنی ((تحیات)) بەم ڕەنگە بڵێت ((**اللهم انی اعوذ بك من عذاب جهنم ومن عذاب القبر ومن فتنة المحياوالممات ومن فتنة المسيح الدجال**)) رواه البخاری و مسلم .

واتە : ئەی خوایە پەنادەگرم بەتۆ لەسزای دۆزەخ و ئازارو ئەشکەنجەی گۆڕ و لە بەڵای ژیان و مردن و لە خراپەی بەڵای مەسیحی دەجاڵ .

❖ سوننەت وایە کە نوێژ خوێن لە کاتی کڕنووش (سجود) دا تەنها (سبحان ربی الاعلی) نەخوێنێت بەڵکو چاکتروایە دوعا و پاڕانەوە زۆر بکات چونکە لە کاتی کڕنووش دا بەندە زۆر نزیکە لە خوای گەورەوە هەروەك پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**اقرب مايكون العبد من ربه هو ساجد فاكثروا فيه من الدعاء**) رواه مسلم واتە : بەندە لە کاتی کڕنووش بردن دا لە هەموو کات و حاڵێك لە خوای پەروەردگارەوە نزیکترە جازۆر تییدا بپاڕێنەوە .

دیارە نزاو پاڕانەوەی زۆر هاتوون لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) لە كاتی كڕنووش دا هەركەسێك ئارەزووی شارەزابوونی هەیە باتەماشای كتێبی (حصن المسلم) ی شێخ قە حطانی بكات كە كراوە بە كوردی بەناوی (قەلای موسوڵمان))

❖ هەموو سوننەتە گوفتاری یەكان لە هەموو ڕكاتێكدا دووبارە دەبێتەوە جگە لە نزای دەست پێ كردن (الاستفتاح) نەبێت تەنها لە ڕكاتی یەكەم دا دەوترێت ، هەروەها نزای دوای تەحیاتی كۆتایی .

كەواتە كۆی سوننەتە گوفتاری یەكان لەنوێژە فەرزەكان دا دەكاتە (١٣٦) سوننەت .

ـ ئەگەر بڵێین لە هەر ڕكاتێكدا هەشت سوننەت دووبارە دەبێتەوە . وە لە نوێژە سوننەتەكان دا كە (٢٥) ڕكاتن ـ بەشەو نوێژ و دووڕكاتی نوێژ چێشتەنگاوەوە لەشەو و ڕۆژێكدا دەكاتە (١٧٥) سوننەت ، وە جاری وامەیە زیاتر دەكات ئەگەر ژمارەی ڕكاتەكان زیاتر بكات .

بەڵام ئەو سوننەتە گوفتاریانەی كە دووبارە نابنەوە ـ كەدوانن ـ كۆی ئەوانیش دەكاتە (١٠) سوننەت لە فەرزەكاندا، وە لەنوێژە سوننەتەكاندا دەكاتە (٢٤) ـ جگە لە شەو نوێژ وچێشتەنگاو و سلاوی مزگەوت ـ سوننەت . وە جاری واش هەیە زیاتر دەكات بەپێ ی زیاتر كردنی نوێژەكان .

سوننەتە کردارییەکانی نوێژ

١. بەرزکردنــەوەی هــەردوو دەســت لــە کــاتی (الله اکـبر) ی دابەستن دا (تكبيرة الاحرام))

٢.بەرزکردنەوەی هەردوو دەست لەکاتی چوون بۆ ڕکوع.

٣. بەرزکردنەوەی هەردوو دەست لە کاتی بەرزبوونەوە لە ڕکوع.

٤. هەروەها لە کاتی هەستان بۆ ڕکاتی سێ یەم ئەگەر نوێژەکە دوو تەحیاتی تیێدا بوو

٥. نووساندنی پەنجەکان بەیەکەوە لـە کـاتی بەرزکردنـەوەی دە ستدا .

٦. ناو لەپی دەستی ڕووبکاتە ڕووگە (قبلە) وە پەنجـەکانی درێژکاتەوە و نەیان نوشتێنێتەوە

٧. دەسـتەکانی بەرزکاتــەوە بـۆ ئاسـتی شـانی یـان نـەرمایی گوێی.

٨. دانـانی دەسـتی ڕاسـتی لەسـەر دەسـتی چـەپ یـان گرتنـی مەچـەکی دەسـتی چـەپ بەدەسـتی ڕاسـتی لـە کـاتی خوێنـدنی فاتیحەدا

٩. ڕوانین بۆ شوێنی کڕنووش بردن .

١٠. لێـك جیاکردنـەوەی هـەردووپێ و بـەبێن خسـتنیان لـە کـاتی وەستان دا ئەندازەی بستێك نەوەك زۆر بلاویان بکاتەوە .

١١. بـەهێمنی و لەسـەرخۆ خوێنـدنی ئایـەت و **ذیكـرە كـان** و بیركردنەوە لە ماناكانیان .

❖ سوننەتەكانی ڕكووع

١. گرتنی ئەژنۆكان بەدەست وبڵاوكرنەوەی پەنجان.

٢.ڕاستكردنەوەی پشتی لەكاتی ڕكووع دا بەڕێكی و تەواوی .

٣. جیاكردنەوە وبڵاوكردنەوەی قۆڵەكانی لەم لاولای خۆی .

❖ سوننەتەكانی كڕنووش بردن (السجود)

١.جیاكردنەوە و بلاكردنەوەی قۆڵەكان لەم لاولای خۆی.

٢. جیاكردنەوەی سكی لە ڕانەكانی .

٣. جیاكردنەوەی لاقەكانی(قاچەكانی) لە ڕانەكانی .

٤. جیاكردنەوەی ئەژنۆكانی لە یەكتر لە كاتی كڕنووش دا

٥. ڕێك ڕاگرتنی پێیەكانی .

٦. دانانی هەردوو لەپی دەستی لە سەر زەوی و لكاندنی پێوە .

٧. قایم كردنی پێیەكانی بەزەوی یەوە و نەجووڵاندنی.

٨. دانانی دەستەكان لە ئاستی شاك یان گوێ

٩. كردنەوەی دەست بەڕێكی و نەنوقاندنی .

١٠. بڵاونەكردنەوەی پەنجەكان و نوساندنیان بەیەكەوە .

١١. دانانی دەستەكان بەئاست وڕێكی رووگە (قبلە)

❖ چەند سوننەتێك لە نێوان هەردوو كڕنووش دا (سنن بين السجدتين).

دوو جۆر دانیشتن هەیە لە نێوان كڕنووشەكان دا

أ- جۆری یەكەم پێ ی دەوترێت (**الاقعاء**) ئەویش ئەوەیە كە هەردووپێیەكان بەرزكاتەوەو لەسەر پاژنەكانی پێی دانیشێت

ب- الافتراش : ئەوەیە پێی ڕاستی بەرزیكاتەوە و پێ ی چەپی ڕابخاو لەسەری دانیشێت .

پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەم دانیشتنەی وا درێژ دەكردەوە زۆر جار وا دەزانرا كە لەیادی چووە .

❖ دانیشتنی پشوودان (**جلسة الاستراحة**)) ئەمیش بریتی یە لە دانیشتنێكی كەم لە دوای كڕنووشی دووەم لە ڕكاتی یەكەم و سێ یەم دا كاتی هەستانەوە بۆ ڕكاتی دووەم و چوارەم وە هیچ نزاو پاڕانەوەیەكی تێیدا نی یە.

سوننەتەكانی تەحیاتی دووەم .

سێجۆر دانیشتن هەیە لەتەحیاتی دووەم یان كۆتایی :

ا . پێ ی ڕاستی بەرزكاتەوە و لە زەوی بچەقێنێت وە پێ ی چەپیشی لە ژێر لاقی ڕاستیەوەدەر بكات و لەسەر سمتی چەپی دانیشێت .

ب . وەك یەکـەم وایـە تـەنها ئەوەنـدە جیـاوازی هەیـە کـە لـەم جۆرەیـان دا پـێ ی ڕاسـتی بەرزناکاتـەوە بـەڵکو دایـدەنێت بـەو ئاستەی کە پێ ی چەپی ڕوو تێکردووە .

ج . پێ ی ڕاستی وەك جۆری یەکەم دادەنێت و پـێ ی چەپیشـی دەخاتە نێوان ڕان و لاقی ڕاستیەوە

١. دانـانی هـەردوو دەسـتی لەسـەر ڕانـەکانی : دەسـتی ڕاسـتی لەسەرڕانی ڕاستی و دەستی چەپیش لەسەرڕانی چەپی و پەنجەکانی بنوسێنێت بەیەکەوە و بەبینیان نەخات و ڕایان خات .

٢. ئامـاژەکردن بـە پەنجـەی شـایەتمانی لـە کـاتی تـەحیات دا لەسـەرەتاوە تـاوەکو کۆتـایی ، هـەموو پەنجـەکانی پێکـەوە بنووسـێنێت و پەنجـە گەورەکـەی لەسـەر جومگـەی پەنجـەی ناوەڕاسـتی دابنـێ و تەماشـای پەنجـەی شـایەتمانی بکـات کـە ئامـاژەی پێکردووە .

٣. ئاوڕدانەوە بەلای ڕاست و چەپ دا لە کاتی سەلام دانەوە .

کەوا بوو سوننەتە کردارییەکان (٢٥) دانەن و لە هەموو ڕکاتێکدا دووبـارە دەبنـەوە ، کەواتـە کـۆی ئـەو (٢٥) سـوننەتانە لـە نوێـژە فەرزەکان دا دەکاتە (٤٢٥) سوننەت. وەلە نوێژە سوننەتەکان دا دەکاتـە (٦٢٥) سـوننەت لـە شـەو و ڕۆژێکـدا . وە دەکاتـە زیـاتر ئەگەر ڕکاتەکان زیاتر بن .

هەروەها هەندێ لەو سـوننەتانەی کـە باسمـان کـرد یـەکجار یـان دووجار هەن لە هەرلەرزێکدا کە ئەمانەن :

١. دەست بەرزكردنەوە لە كاتی (الله اكبر)) دا بەستن (الاحرام) دا .

٢. دەست بەرزكردنەوە لەكاتی هەستان بۆ ڕكاتی سێ یەم لەو نوێژانەی كە دوو تەحیاتن .

٣. ئاماژە (اشارة) كردن بە پەنجەی شایەتمان لە كاتی تەحیات دا .

٤. ئاوڕدانەوە بەلای ڕاست و چەپ لە سەلامدانەوەدا .

٥.دانیشتنی پشوودان (جلسة الاستراحة) كە دووجارە لە نوێژە چوار ڕكاتیەكاندا و یەك جارە لە نوێژەكانی تردا

٦. (التورك) بریتی یە لەوەی كەپێ ی ڕاستی بەرزبكاتەوە و نووكی پەنجەكانی بچەقێنێت بەزەوی یەوە و قاچی چەپی بخاتە ژێر لاقی ڕاستیەوە و لەسەرسمتی دانیشێت لە سەر زەوی ، ئەمەش لە تەحیاتی دووەم دا دەكات لەو نوێژانەی كە دوو تەحیاتی تێیدایە.

كۆی ئەم سوننەتانەش (٢٤) سوننەت دەكات لە نوێژە فەرزەكان دا و (٤٨)یش لە نوێژە سوننەتەكان دا لە شەوو ڕۆژێكدا.

كەوابوو برای مسوڵمان هەوڵبدە نوێژەكەت جوان بكەو بیرازێنەوە بەم سوننەتەكرداری و گوفتارییانە تاوەكو پاداشتی زۆر وەرگری لای خوای گەورە و پلەو پایەت بەرزبێت .

❖ ڕوونكردنەوەیەك : ئیمامی ئیبن ولقەیم دەڵێت: بەندە دوو ڕاوەستانی هەیە لەبەر دەستی خوای گەورەدا، ڕاوەستانێك لە نوێژدا و ڕاوەستانێكیش لە ڕۆژی دوای دا ، جا هەركەس ڕاوەستانی یەكەمی تەواو و ڕێك پێك بێت ئەوە ڕاوەستانی ڕۆژی دوایشی بۆ ئاسان دەبێت ، بەلام ئەگەر كەسێك ڕاوەستانی ئەم دونیای ناتەواو و كەم و كوڕ بێت یان هەرنەیكات ئەوە بێگومان وەستانی دوا ڕۆژی قورس و گران دەبێت .

سوننەتەكانی دوای نوێژە فەرزەكان

١. سێ جار ووتنی (استغفرالله)) ویەك جاریش (**اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت یاذا الجلال والاكرام**) ـ رواه مسلم ـ واتە: ئەی خوایە تۆ سەلامیت و سەلامیش لای تۆیە ، مبارەك و پیرۆزیت ئەی پایە بەرزو بەدەسەلات و خاوەنی ڕێز .

٢١. (**لااله الا الله وحده لاشریك له ، له الملك وله الحمد وهو علی كل شی قدیر ، اللهم لامانع لما اعطیت ولا معطی لما منعت ولاینفع ذا الجد منك الجد**) رواه البخاری ومسلم ـ یەك جار واتە : (هیچ پەرستراونێ جگە لە خوای گەورە، تاك و تەنیایە هیچ هاوبەش و هاوەڵی نی‌یە ، هەرچی موڵك و سوپاس و ستایشە هەر بۆ ئەوە بەسەر هەموو شتێكدا توانا دارە ، ئەی خوایە هیچ ڕێگرو بەربەستێك نی‌یە بۆ ئەوەی كە ئەیبەخشیت وە

هیچ بەخشەرێکش نی‌یە بۆ ئەوەی دەیگریتەوە ، وە پایە بەرزی و دەوڵەمەندی هیچ سوودێکی نی‌یە بۆ خاوەنەکەی لە پایەبەرزی و دەڵەومەندی تۆ)

٣. (**لاالە الاالله وحده لاشریك له ، له الملك وله الحمد وهو علی کل شی قدیر ، لاحول ولاقوة الابالله ، لااله الاالله ولانعبد الاایاه له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن ، ولااله الاالله مخلصین له الدین ولوکره الکافرین**) رواه مسلم

واتە (هیچ پەرستراو نین جگە لە خوا ، تاك و تەنیایە و هیچ هاوبەش و هاوەڵی نی‌یە ، هەرچی موڵك و سوپاس و ستایشە هەربۆ ئەو و بەسەرهەموو شتێکدا تواناداره ، هیچ لادان و گوڕان و هێزێك نی‌یە مەگەر بەخوا نەبێت ، هیچ پەرستراونین جگە لە خوا ، وە جگە لەو هیچ ناپەرستین ، هەرچی نازو نیعمەت و چاکە هەیە بۆ ئەوە وستایشی جوان و چاکیش بۆ خۆیەتی ، هیچ پەرستراونین جگە لە خوا نییەت پاك و دڵسوزین بۆ ئەو ومل کەچی و دینداریش هەر بۆ ئەوە گەرچی بێباوەڕان پێیان ناخۆش بێت .

٤. سی وسیٚ جار (سبحان الله) و (الحمد الله) ، جارێکیش (**لااله الاالله وحد لاشریك له ، له الملك و له الحمد وهو علی کل شی قدیر**) رواه مسلم

٥. (**اللهم اعنی علی ذ کرك وشکرك و حسن عباد تك**) رواه ابوداود و النسائی یەك جار واتە: ئەی خوایە یارمەتیم بدە لەسەر زیکرو یادکردنت و شوکرانە کردنت و جوان عیبادەت کردنت .

٦. (**اللهم انی اعوذبك من الجبن ، واعوذبك ان اردالی ارذل العمر ، واعوذبك من فتنة الدنيا ،و اعوذبك من عذاب القبر**) رواه البخاری - یەك جار .

واتە: (ئەی خوایە من پەنات پێدەگرم لە ترسنۆکی ، وەپەنات پێدەگرم بەتۆ کە بکەومە تەمەنی بێ توانایی و پەککەوتویی ، وە پەنات پێدەگرم لە خراپەو فیتنەی دونیا ، وە پەنات پێدەگرم لە سزای گۆڕ)

٧. (**رب قنی عذابك يوم تبعث عبادك**) واتە (پەروەردگار لە سزای خۆت بمپارێزە لەو ڕۆژەدا کەبەندەکانت زیندوو دەکەیتەوە .بەرائی کوڕی مالیك دەفەرموێت : (**كنا اذا صلينا خلف رسول الله** (ﷺ) **احببنا ان نكون عن يمينه ، يقبل علينا بوجهه ، فسمعته يقول (رب قنی عذابك يوم تبعث - تجمع - عبادك**) رواه مسلم - واتە : ئێمە کاتێك لە پشتی پێغەمبەرەوە (ﷺ) نوێژمان دەکرد پێمان خۆش بوو لە لای ڕاستی پێغەمبەرەوە بین ، پاشان کە تەواو دەبوو ڕووی دەدایەوە و ڕووی تێدەکرین ، گوێم لێبوو دەیفەرموو - واتە : پێغەمبەر ﷺ ئەی پەروەردگار بمپارێزە لە سزای خۆت لەو ڕۆژەدا کە بەندەکانت زیندوو - کۆ - دەکەیتەوە .

٨. خوێندنی سورەتی ئیخلاص (قل هو الله احد) و سورەتی فەلەق (**قل اعوذ برب الفلق**) و سورەتی ناس (**قل اعوذ برب الناس**) یەکی یەکجار دوای هەموو فەرزەکان بەلام دوای نوێژی

بەیانی و نوێژی شێوان سێ جار . هـەروەك ئیمامی ئـەبو داود و **ترمذی** و نەسائی گێڕاویانەتەوە .

٩. خوێنــدنی ئایــەتی لكورســی یــەكجار . ئیمــامی نەســائی گێڕاویتەوە .

١٠. (**لاالـه الله وحـده لاشريك لـه ، لـه الملك ولـه الحمـد يحيى ويميت وهـو على كل شى قـدير**) دەجـار دوای نوێـژی بەیانیان و شێوان . ئیمامی **ترمذی** گێڕاویتەوە .

١١. كردنی ئەم و یردو زیكرانە بە پەنجەكان .

١٢. خوێندنی ئەم زیكرو دوعایانـە لـە شـوێنی خۆی واتـە ئـەو شوێنەی كە فەرزەكەی لێكردووە .

* كـۆی ئـەم سـوننەتانەش كـە باسمـان كـرد لـە دوای نوێـژە فەرزەكان ئەگەر جێ بـەجێ بكرێـت دەكاتـە (٥٥) سـوننەت . وە لەنوێژی بەیانی و شێوان دا زیاتر دەكات .

بەرهەم و پاداشتی جێبەجێ كردنی ئەم سوننەتانە دوای هـەموو فەرزێك و پارێزگاری لێكردنی :

ا . لەشەوو رۆژێكدا (٥٠٠) خێرو چاكە بـۆ مسـوڵمان دەنوسـرێت ئەگـەر پارێزگـاری لـەم سـوننەتانە بكـات لـە دوای هـەموو نوێـژە فەرزەكان ، چونكە پێغەمبەری خۆشەویسـت (ﷺ) دەفـەرموێت (**كل تسبيحة صدقة وكل تكبيرة صدقة ، وكل تحميدة صدقة ، وكل تهليلة صدقة**) رواه مسلم ـ واتە (هەموو (سـبحان الله)) و ((الله اكبر)) و ((الحمدالله))و

((لاالەالا اللە) یەك خێرو چاکە یەکی هەیە)).

ب / ئەگەر هەرمسوڵمانێك پارێزگاری لەم زیکر و ویردانە بکات ئەوە (٥٠٠) درەختی لە بەهەشت بۆ دەڕوێت لە هەر شەو و ڕۆژێکدا ، جارێکیان پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەلای ئەبو هورەیرە دا تێپەڕی لە کاتێکدا نەمامی دەناشت ، پێغەمبەریش فەرموو (**یا اباهریرة الا ادلك علی غرس خیرلك من هذا** ؟ قال : **بلی یارسول اللە ! قال : قل سبحان اللە والحمد و لاالە الااللە واللە اکبر ، یغرس لك بکل واحدة شجرة فی الجنة**) رواە ابن ماجە و صححە الالبانی - واتە (ئایە لە ناشتنی ئەو نەمامە چاکترو باشترت پێ بڵێم ؟

ئەویش : ووتی بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ! فەرمووی : بڵێ پاکی و بێگەردی بۆ خوا ، و سوپاس و ستایش بۆ خوا و هیچ پەرستراونین تەنها خوای گەورەنەبێت ، خوا گەورە ترە ، ئەوە بەهەر یەکێك لە مانە درە ختێکت لە بەهەشت دا بۆ دەڕوێت .

ج. هەرکەسێك بەردەوام بێت لە خوێندنی ئایەتی‌لکورسی دوای هەموو نوێژێکی فەرز ، ئەوە هیچ شتێك نابێتە ڕێگری لە چوونە بە هەشتی دا .

د. هەرکەس پارێزگاری لەم سوننەتانە بکات و بەردەوام بێت لە سەریان ئەوە گوناح و تاوانەکانی دەوەرێت ئەگەر بە وێنەی کەفی دەریاش بێت . هەروەك لە صحیحی مسلم داهاتووە .

ﻫ . دەست خەرۆ نەبوون و سەرشۆڕ نەبوون لە دونیـا و دوا ڕۆژدا بۆ هەركەسێك بەردەوام بێت لە سەركردنی ئەم زیكرو دوعا یانە لە پـاش هـەموو نوێـژێكی فـەرز. پێغەمبـەرمان (ﷺ) دەفـەرموێت (**معقبات لا یخیب قائلهن .... وذكر هذه التسبیحات ...**) رواه مسـلم واتــە : (ئــەو زیكــرو ویردانــەی دوای نوێــژ فــەرزەكان خاوەنەكەیان بێ هیواو دەستخەرۆ نابێت ......)

و ـ پڕكردنەوەی ئەو كەم و كورپیانـەی كـە لـە نوێژەكـەدا ڕووی داوە .

چەند سوننەتێك كە لەبەیانیان و ئێواران دا دەوترێت
((سنن یقال فی الصباح والمساء))

١. خوێندنی ئایەتیلكورسـی . پێغەمبـەری خۆشەویسـتمان (ﷺ) دەفەرموێت (هەركەسێك بەیانیان ئایەتـە لكورسـی بخوێنێـت لـە شەڕی جنۆكە دەپارێزرێت تاوەكو ئێوارە ، وە هەركەسێك ئێـوارە بیخوێنێـت لـە جنۆكـە دەپارێزرێـت تـاوەكو بـەیانی) ـ ئیمـامی نەسائی ڕیوایەتی كردووە و شێخ ئەلبانیش بە صحیحی داناوە .

٢. خوێندنی سـورەتی ئیخلاص (قـل الله احـد) و فەلـەق (**قـل اعوذ برب الفلق**) و نـاس (**قـل اعـوذ بـرب النـاس**) هەریـەكی سێجار .

بەرهەم و پاداشتی ئەم زیکرە (هەرکەسێك بەیانیان و ئێواران سێ جاربیان خوێنێت بێ نیازی دەکات لە هەموو شتێك) ئیمامی ئەبو داود **ترمذی** ریوایەتیان کردووە .

٢. (**اصبحنا واصبح**[1] **الملك لله ، والحمدلله ، لااله الاالله وحده لاشريك له ، له الملك وله الحمد وهو على كل شئ قدير ، رب اسالك خير مافى هذا اليوم وخير مابعده**[2] **، واعوذ بك من شر مافى هذا اليوم وشر مابعده ، رب اعوذ بك من الكسل وسوء الكبر ، رب اعوذمن عذاب النار وعذاب القبر**) واتە((بەیانیمان کردەوەو هەرچی موڵك هەیە هی خوایە ، وە ستایش بۆ خوا ، جگە لە خوا هیچ پەرستراو نین تاکەو هیچ هاوبەشی نی یە ، هەرچی موڵك سوپاس و ستایشە هەر بۆ ئەوە ، وە ئەو بەسەر هەموو شتێکدا توانا دارە ، ئەی پەروەردگارم داوای خێرو چاکەی ئەم رۆژەو خێرو چاکەی دوای ئەم رۆژەشت لێ دەکەم وەپەنات پێدەگرم لە خراپەو زیانی ئەم رۆژەو خراپەو زیانی دوای ئەم رۆژە ، ئەی پەروەردگارم پەنات پێدەگرم لە تەنبەڵی و خراپ پیربوون ، ئەی پەروەردگارم پەنات پێدەگرم لە سزا و ئازاری ئاگری دۆزەخ و سزای گۆڕ)) .

---

[1] بەڵام ئێواران دەڵێت (امسينا) لەجیاتی (اصبحنا).

(٢) دیارە ئێواران دەڵێت : **اسالك خير مافى هذه الليلة وخيرما بعدها** . لە جیاتی (**اسالك خيرما فى اليوم وخير مابعدها**)

٤. (**اللهم بك اصبحنا وبك امسينا ، وبك نحيا وبك نموت، واليك النشور**) رواه **الترمذی**.

بەڵام لە ئێوارەدا دەڵێت (**اللهم بك امسينا ، وبك اصبحنا ، وبك نحيا ، وبك نموت ، واليك المصير**) .

واتە ئەی خوایە بەتۆ بەیانیمان کردوە و بەتۆ ئێوارەمان لێداهات و هەر بەتۆ دەژین و بەتۆش دەمرین و گەڕانەوەش هەر لای تۆیە).

٥.(**اللهم انت ربی ، لااله الاانت ، خلقتنی ، وانا عبدك ، وانا علی عهدك ووعدك ما استطعت ، اعوذبك من شرما صنعت، ابوء لك بنعمتك علی ، وابوء بذنبی ، فاغفرلی ، فانه لايغفر الذنوب الاانت**) رواه البخاری.

واتە (ئەیخوایە تۆ پەروەردگاری منی ، جگە لەتۆ هیچ پەرستراونین ، دروستت کردووم ، وەمنیش بەندەی تۆم ، وەمن هەتا لەتوانام دایە هەرلەسەر پەیمان و بەڵێنی تۆم ، پەنات پێدەگرم لە خراپەی ئەوەی کە کردوومە ، دان بەچاکەی تۆدا دێنم لەسەرم ، وەدان بەگوناهەکانم دێنم ، جا لێم ببوورە ، بێگومان جگە لەتۆ هیچ کەس لە گوناح و تاوان نابووری

بەرهەمی ئەم نزایە / هەرکەسێك ئێواران بە بەقینەوە بیخوێنێت و ئەو شەوە بمرێت ئەوە دەچێتە بەهەشتەوە، هەروەها لە بەیانیاندا.

٦. (**اللهم انـي اصبحت** [١] **اشهدك واشـهد حملـة عرشـك وملائكتـك وجميـع خلقـك انـك انت الله لااله الاانـت وحـدك لاشـريك لـك وان محمـدا عبـدك ورسـولك**) ـ رواه ابـوداود والنسائي ـ چوار جار .

واته (ئەی خوایە مـن بـەیانیم کـردەوە ، تـۆ دەکـەم بـە شـاهید هەروەها هەڵگرانی عەرشت [٢] و هەمووەلا ئیکەتەکانت و هـەموو دروسـتکراوەکانت دەکـەم بەشـاهید کـە بـەس بـۆ خوایـت و هـیچ پەرستراو نین بە حەق جگـە لـەتۆ تـاك وتـەنیای و هـیچ هاوبەشت نی‌یە ، و بێگومان موحەممە دیش بەندە و پێغەمبەری تۆیە) .

٧. ((**اللهم مااصبح بي من نعمـة او باحـد مـن خلقـك فمنـك وحدك لاشريك لك فلك الحمـد ولـك الشـكر**) ـ رواه ابـوداود و النسائي ـ

واته (ئەی‌خوایە هەرچی ناز و نیعـەتێك هەیـە بەسـەرمەوە لـە لا یـەن تـۆوە یـان لەلایـەن یـەکێك لـە دروسـتکراوە کانتـەوە ئـەوە هەمووی لە تۆوەیە تاك و تەنیای و هیچ هاوبەشـت نـی‌یـە و هەرچـی سوپاس و ستاتیش و شوکرانە هەیە بۆ تۆیە).

---

[١] ئێواران لەجیاتی (اصبحت) دەڵێت (امسیت).

[٢] مەبەسـت ئـەو مەلائیکەتـە بەڕێزانەیەکـە عەرشـی خـوای گـەورە هەڵدەگرن .

لەبەرهەمەکانی ئەم زیکرە (هەرکەسێك بەیانیان بیخوێنێت ئەوە شوکرانەی ئەو ڕۆژەی بەجێ هێناوە ، وە هەرکەسێك ئێواران بیخوێنێت ئەوە شوکرانەی ئەو شەوەی بەجێ هێناوە) هەروەك لە فەرموودەکەدا هاتووە .

٨. (**اللهم عافيني في بدني ، اللهم عافني في سمعي ، اللهم عافني في بصري ، لااله الاانت ، اللهم اني اعوذ بك من الكفر والفقر واعوذبك من عذاب القبرلااله الاانت**) سێ جار ، رواه ابوداود واحمد ـ واتە: (ئەی خوایە ساغی و سەلامەتی بخەرە لاشەمەوە ، ئەی خوایە ساغی و سەلامەتی بخەرە گوێکانمەوە ، ئەی خوایە ساغی و سەلامەتی بخەرە چاوەکانمەوە ، هیچ پەرستراو نین جگە لە تۆ ، ئەی خوایە من پەنات پێدەگرم لە بێ باوەڕی و نەبوونی ، وەپەنات پێدەگرم لە سزای گۆڕ هیچ پەرستراونین جگە لەتۆ).

٩. (**حسبي الله لااله الاهو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم**) حەوت جار ـ اخرجه ابن السني مرفوعا وابوداود موقوفا. واتە (خوام بەسەو هەر ئەویش پارێزەرو پشتیوانی منە هیچ پەرستراونین جگە لەو تەنها پشتم بەو بەستووەو ئەویش خاوەن و پەروەردگاری عەرشی مەزنە).

لەبەرهەمەکانی ئەم زیکرە :. (هەرکەسێك بەیانیان و ئێواران حەوت جار بیخوێنێت ئەوە خوای گەورە بێ نیازی دەکات لە هەموو کارو بارێکی دونیا و دوا ڕۆژدا) هەروەك لە فەرموودەکەدا هاتووە.

١٠(**اللهم اني اسالك العفو والعافية في الدنيا والاخرة ، اللهم انى اسالك العفوو العافية في ديني و دنياي واهلي ومالي ، اللهم استرعوراتي ، وامن رووعاتي ، اللهم احفظني من بين يدي ومن خلفي وعن يميني وعن شمالي ومن فوقي، واعوذ بعظمتك ان اغتال من تحتي**) رواه ابوداود ابن ماجه .

واته(ئەی خوایە من داوای لێخۆشبوون و ساغی و سەلامەتیت لێدەکەم لە دونیا و دوا ڕۆژدا ، ئەی خوایە من داوای لێخۆشبوون و ساغی و سەلامەتیت لێدەکەم لە دین و ژین و خێزان و سامان و ماڵم دا ، ئەی خوایە عەیبم و کەم و کورییەکانم بپۆشە ، وە ترس وبیمم لابەو ئارامیم پێبەخشە ، ئەی خوایە بمپارێزە لە بەردەمم و پشتمەوە وە لە ڕاست و چەپمەوە ، وە لەسەروومەوە ، وەپەنا دەگرم بەگەورەیت لەخشتە ببرێم وتیا بچم لە خوارمەوە).

١١ـ(**اللهم عالم الغيب والشهادة فاطر السماوات والارض ، رب كل شي ومليكه ، اشهدان لااله الاانت ، اعوذبك من شر نفسي ومن شر الشيطان وشركه ، وان اقترف على نفسي سوءا او اجره الي مسلم**) رواه **الترمذي** وابوداود . واتە (ئەی خوایە زانای پەنهانی وئاشکرا ، بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوی ، ئەی پەروەردگار و خاوەن پادشای هەموو شتێك ، بەدڵ یەقینم هەیە و بە زوبان دیڵێم و بە کردەوەش دەیسەلمێنم کەجگە لەتۆ هیچ پەرستراونین ، پەنات پێدەگرم لە خراپەی نەفسم وە لە خراپەی

شەیتان و هاوبەش بڕیاردانی ، وە خراپەیەك بەسەرخۆم دا بهێنم یان تووشی مسوڵمانێكی كەم).

١٢.(**بسم الله الذی لایضر مع اسمه شی فی الارض ولافی السماء وهو السمیع العلیم**) سێ جار . رواه ابوداود و **الترمذی** و ابن ماجه و احمد . واتە (بەناوی ئەو خوایەی كە لەگەڵ ناوی ئەو دا هیچ شتێك لە زەوی و ئاسمان زیان ناگەیەنێت ، وە ئەو بیسەرو زانایە).

لەبەرهەمەكانی ئەم زیكرە (هەركەسێك بەیانیان و ئێواران سێ جار بیخوێنێت ئەوە هیچ شتێك زیانی پێناگەیەنێت) هەروەك لە فەرموودەكەدا هاتووە .

١٣.(**رضیت بالله ربا وبا لاسلام دینا و بمحمد** (ﷺ) **نبیا**) سێ جار . رواه ابو داود **والترمذی** والنسائی واحمد .

واتە(رازی بووم كە بەس خوا پەروەردگارمە و ئیسلام دین و بەرنامەمەو موحەمەدیش (ﷺ) پێغەمبەرمە).

لەبەرهەمەكانی ئەم زیكرە / (هەركەسێك بەیانیان و ئێواران سێ جار بیخوێنێت ئەوە حەقە لە سەر خوای گەورە كە لە ڕۆژی قیامەت دا ڕازی بكات) هەروەك لە فەرموودەكەدا هاتووە .

١٤.(**یاحی یاقیوم برحمتك استغیث اصلح لی شانی كله ولاتكلنی الی نفسی طرفة عین**) . رواه لحاكم وصححه ووافقه **الذهبی** . واتە (ئەی زیندووی بەردەوام ، ئەی ڕاگری هەموو دروستكراوەكان ، داوای فریاكەوتنت لێدەكەم بە رەحمەتی خۆت،

هەموو کـارو بارەکـانم بـۆ چـاك و ئاسـان بکـە و مەمـدەرە دەسـتی نەفسم ماوەی چاوپڕوو کاندنێکیش بێت).

١٥ـ (**اصبحنا على فطرة الاسلام وكلمة الاخلاص و دين نبينا محمد وملة ابينا ابراهيم حنيفا مسلما وما كان من المشركين**)

رواه احمد ـ واتە (بەیانیمان کردەوە لەسـەر فیترەتـی ئیسـلام وە لەسەر ووشەی دڵسۆزی و ئیخلاص ـ کەشـەهادەتە ـ وەلەسـەر دینی پێغەمبەرمان موحەممـەد(ﷺ) ، وەلەسـەر ڕێبـازی باوکمـان ئیبراهیم کە لەسـەر حـەق بـووە و لـە هـەموو خراپەیـەك لایداوە و مسوڵمان بووە ولە هاوبەش پەیدا کەران نەبووە).

١٦.(سبحان الله وبحمده) سەد جار . رواه مسلم ـ واتـە (پـاکی وبێگەردی بۆ خوایە سوپاس و ستایش بۆ ئەوە).

لەبەرهەمەکانی ئەم زیکرە (هەرکەسێك بەیانیان و ئێـواران سـەد جا بیڵێت ئـەوە هـیچ کەسـێك لـە ڕۆژی دوایدا نایـات بـە چـاکەیەك وەکـو ئـەو ،وەئەگـەر یـەکێك بیڵێـت ئـەوە گونـاح و تاوانـەکانی دەوەرێت ئەگەر بە وێنەی کەفی دەریاش بێت .

١٧.(**لااله الله وحده لاشريك له ، له الملك وله الحمد وهو على كل شي قدير**) سەد جار ـ بەیانیان : رواه البخاری ومسلم

بەرهەمەکانی ئەم زیکـرە : (هەرکەسـێك ١٠٠ جـار بیخوێنێـت لـە ڕۆژێکدا ئەوە ئەم پاداشتانەی بۆ هەیە :.

١. بـــە وێنـــەی ئـــازاد کردنـــی دەبەنـــدە وایـــە .

٢. سەد خێرو چاکەی بۆ دەنوسرێت

٣. سەد تاوان و گوناحی لێدەوەرێت .

٤ . لەشەیتان دەپارێزرێت ئەو ڕۆژە تاوەکو ئێوارە دەکاتەوە)

هەروەك لە فەرموودەکەدا هاتووە .

١٨ . (استغفرالله واتوب اليه) سەد جار لە ڕۆژێکدا . رواه البخاری ومسلم .

١٩.(**اللهم انی اسالك علما نافعا ورزقا طيبا وعملا متقبلا**) بەیانیان . رواه ابن ماجه

واتە (ئەی خوایە من داوای زانیاری بەسوود و ڕۆزی حەلاڵ و پاك و کردەوەی وەرگیراوت لێدەکەم).

٢٠(**سبحان الله وبحمده ، عدد خلقه ورضا نفسه ، وزنة عرشه ومداد كلماته**) سێ جار . رواه مسلم

واتە (پاکی و بێگەردی بۆ خواو سوپاس و ستایشی ئەو ئەوەندەی ژمارەی دروستکراوەکانی و ڕەزا بوونی خۆی و رازاوەیی عەرشی و نۆری ووشەکانی) .

٢١(**اعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق**) سێ جار ئێواران . رواه **الترمذی** و ابن ماجه واحمد .

واتە : پەنادەگرم بەناو و ووشەو تەواوەکانی خوا لە شەڕ و خراپەی ئەوەی کە دروستی کردووە)

● بێگومان هەرکاتێك مسوڵمان زیکرێك لەم زیکرانە بخوێنێت ئەوە سوننەتێك لە سوننەتەکانی پێغەمبەری ﷺ) جێ بەجێ

كردووە . كەوا بوو پێویستە لەسەر هەموو مسوڵمانێك سووربێت لەسەر جێ بەجێ كردنی ئەم زیكرو ویردانە بۆ ئەوەی خێرو پاداشتی زۆر و زیاتری دەست كەوێت و بەهەشت بۆ خۆی مسۆگەر بكات .

هەروەها پێویستە لە سەر هەموو مسوڵمانێك كە ئەم زیكرو و یردانە بە دڵسۆزی و ڕاستگۆی و یەقینەوە بخوێنێت و ئاگای لە ماناو وا تاكانیان بێت بۆ ئەوەی كاریگەری تەواوی هەبێت لەسەر ژیان و ئاكارو هەڵسوكەوتی .

چەند سوننەتێك لە كاتی گەیشتن بەخەڵكی

١. سەلام كردن / پرسیار لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) كرا چ جۆرە ئیسلامەتیەك چاكترە ؟ فەرمووی :

(تطعم الطعام ، وتقرا السلام على من عرفت ومن لم تعرف) - رواه البخاري ومسلم - واتە (خواردن دەرخواردی خەڵكی هەژار و برسی بدەی ، وە سەلام بكەی لە خەڵكی چ بیانناسی چ نەیانناسی)

هەروەها جارێكیان پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر (ﷺ) و ووتی : السلام عليكم ، پێغەمبەریش وەڵامی دایەوە و پاشان پیاوەكە دانیشت و پێغەمبەریش ووتی : دە - واتە دە خێری بۆ نوسرا -

پاشان پیاوێکی دیکە هات و ووتی : السلام **عليكم ورحمة الله** ، پێغەمبەریش وەڵامی دایەوە و پاشان پیاوەکە دانیشت و پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : بیست ، پاشان پیاوێکی تر هات و ووتی : **السلام عليكم ورحمة الله وبركاته** ، پێغەمبەریش وەڵامی دایەوە و پیاوەکەش دانیشت ، پێغەمبەریش فەرمووی : سی . ئیمامی ئەبو داود ڕیوایەتی کردووە .

جا برای خۆشەویستم بڕوانە و تێبفکرە بزانە چەند خێرو چاکەمان لە دەستی خۆمان داوە بە هۆی واز هێنان لە چەند ووشەیەکی ئاسان کە بە دڵنیاییەوە لە گەڵ کردنی یان وەڵام دانەوەی هەرسەلامێك دا (٣٠) خێرمان لە دەست دەچێت کە لایەنی کەم خێریش یەك بە دەیە کە دەکاتە (٣٠٠) خێر و زیاتریش لە هەرسەلامێك دا .

- کەواتە برای خۆشەویست زمانت ڕابێنە لەسەر تەواو کردنی سەلام تا ((وبركاته)) بۆ ئەوەی ئەو خێرو چاکە گەورەیەت دەست کەوێت .

- دیارە مسوڵمانیش ڕۆژانە چەند جارێك سەلام دووبارە دەکاتەوە لە شەو و ڕۆژێکدا لە چەند کات و شوێنێکدا بۆ نموونە لە کاتی چوونی بۆ مزگەوت سەلام لەنوێژ خوێنان دەکات ، هەروەها کاتێك لێیان جیادە بێتەوە ، وە لەکاتی چوونی بۆ ماڵەوە لە کاتی دەرچوونی .... هتد .

- براکەم ئەوەش لەیاد نەکەیت کە سوننەت وایە بۆ ئەو کەسەی کە دەیەوێت بڕوات و شوێنێك بەجێ بهێڵێت سەلامی تەواو بکات چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرمووێت (**اذا انتهى احدكم الى المجلس فليسلم فاذا اراد ان يفارق فليسلم فليست الاولى باحق من الاخرة**) رواه ابوداود **الترمذي** - واتە : (کاتێك یەکێك لە ئێوە دەچێتە ناو کۆڕ و دانیشتنێکەوە با سەلام بکات و کاتێکیش ویستی بەجێیان بێلێت با سەلام بکات چونکە سەلامی دوای لە سەلامی پێشەوە کە مترنی یە و هەردووکیان نزای خێرن .
- کۆی ئەو سەلامانەی کە تەنها لەکاتی چوونە مزگەوت و دەرچوون لیێ و چوونە ماڵەوە و دەرچوون لێی لایەنی کەم دەکاتە (٢٠) جار لە شەوو ڕۆژێکدا ، بێگومان زیاتریش دەکات کاتێك کە دەچێت بۆ ئیش و پیشەکەی وە کاتێك لە ڕێگا و بان دەگات بە دۆست و ناسیاری یان لەکاتی تەلەفون کردن دا

....

٢. ڕووخۆشی و کراوایی : پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرمویت (**لا تحقرن من المعروف شيئاولو ان تلق اخاك بوجه طلق**)

رواه مسلم - واتە (هیچ شتێك لە چاکە کردن بەکەم مەگرە ئەگەر هەر ئەوەندەش بێت کە کەبەڕووی کراوە و گەشەوە بگەیتە براکەت).

٣. تەوقە کردن : پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) دەفەرموویت (**مامن مسلمين يلتقيان فيتصافحان الاغفر لهما قبل ان يفترقا**) رواه ابو داود و **الترمذي** وابن ماجه . واتە (هیچ کاتێك دوو مسولمان ناگەنە . یەکتر و پێکەوە تەوقە ناکەن مەگەر لێیان دەبووردرێ پێش ئەوەی لە یەکتر جیاببنەوە . ئیمامی نەوەوی دەفەرموێت :

بزانە کە ئەم تەوقە کردنە سوننەتە لە هەموو بەیەکگەیشتنێکدا.

● کەواتە برای بەڕێز هەوڵدە سور بە لەسەر تەوقە کردن لەگەڵ ئەو کەسەی سەلامی لێدەکەی و ڕووت کراوە و خۆش بێت کەوات کرد ئەوەبێگومان لە یەك کاتدا سێ سوننەت جێبەجێ کردووە .

٤. قسەی چاك و خۆش کردن : خوای گەورە دەفەرموێت (**وقل لعبادي يقولوا التي هي احسن ان الشيطان ينزغ بينهم ان الشيطان كان للانسان عدوا مبينا**) **الاسراء** . واتە : (ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە بەندەکانم بفەرموو چاکترین گوفتار بڵێن چونکە بێگومان شەیتان دەیەوێ نێوانیان تێکبدا . هەمیشە هانیان دەدات بۆ ووتنی گوفتاری هەڵە و خراپ . بەڕاستی شەیتان دوژمنی ئاشکرای ئینسانە).

پێغەمبەری خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت ((**والكلمة الطيبة صدقة**)) رواه البخاري ومسلم .

واتە: قسەو ووتەی جوان و چاک خۆی لە خۆی دا خێرو چاکەیە

● دیارە قسەی جوان و چاک یادی خوای گەورە و نزاو پاڕانەوە و سەلام کردن و سوپاس وستایش کردن و ئاکاری بەرز و جوان و کردەوەی چاک و پەسەند دەگرێتەوە .

● هەروەها قسەی چاک و جوان کار لە مرۆڤ دەکات بەوێنەی کار کردنی سیحرو جادو ، دڵ و دەروونی مرۆڤ ئاسوودە و بەختەوەر دەکات و بەردەوام هەست بە خۆشی و ئارامی دەکات .

● قسەی چاک و جوان بەڵگەیە لەسەر دڵ سافی و بێ کینەیی بەندەی باوەڕدار .

● کەوابوو برای بەڕێز ئایە بیرت لەوە کردۆتەوە کە ژیانت هەموو قسەی چاک و جوان و خۆش بێت هەر لە بەیانی یەوە کە هەڵدەسیت تاوەکو ڕۆژ ئاوا دەبێت و پاشانیش تا کاتی خەوتنت .

گومانی تێدانی یە کە هاوسەر و منداڵ و کەس و کار و دۆست و دراوسێ وهەموو ئەو کەسانەی کەلە گەڵت دان هەر هەموو پێویستیان بەقسەی چاک و جوان و خۆش هەیە .

سوننەتەکانی خواردن

● ئەو سوننەتانەی کە لە پێش و کاتی خواردندان :

١ ناوی خوا هێنان .

٢. خواردن بەدەستی ڕاست .

٣. لەبەردەستی خۆوە خواردن واتە دەستی بۆ ئەم لاو لا نەبات.

ئەم سێ سوننەتەش لەم فەرموودەیەدا کۆدەبنەوە (**یاغلام سم الله ، وكل بيمينك ، وكل مما يليك**) رواه مسلم.

واتە: (ئەی ڕۆڵەکە[1] ناوی خوا بێنە ، وە بەدەستی ڕاست بخۆ، وە لە بەردەستی خۆتەوە بخۆ) .

٤. هەڵگرتنەوەی پاروو کاتێك کە دەکەوێت و خواردنی ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**اذا سقطت من احدكم لقمة، فليمط ماكان بها من اذى ثم ياكلها**) رواه مسلم ـ (ئەگەر لە کەسێکتان پاروویەك بەربووە باپاکی بکاتەوە و هەر پیسیەکی پێوە بوو لایبەرێت و پاشان بیخوات)

---

[1] مەبەست لەو ڕۆڵە یە عومەری کوری سەلەمەیە کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆی بەخێوی کردووە چونکەزڕ کوڕی پێغەمبەر بووە ، جا عومەر خۆی دەڵێت : من منداڵ بووم پێغەمبەری خوا(ﷺ) خۆی بەخێوی دەکرم کاتێك کەنانم دەخوارد دەستم دەگێڕا بەناو قاپەکە دا بەئارەزووی خۆم، جا پێغەمبەر ئامۆژگاری کردم و فەرمووی (یاغلام سم الله ....) ، عومەر دەڵێت : ئیتر لەو کاتەوە تا ئێستا هەر بەو شێوەیە نان دەخۆم کە پێغەمبەر (ﷺ) فێری کردم ! !

٥. خواردن بەسێ پەنجە ، (**كان رسول الله** (ﷺ) **ياكل بثلاث اصابع**) رواه مسلم .

واتە : (پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەسێ پەنجە نانی دەخوارد) دیارە زۆرتر وای کردووە و ئەویش چاکترە واتە - خواردن بەسێپەنجە - مەگەر بۆ پێویستی نەبێت .

*شێوازی دانیشتن لەکاتی خواردن دا : وا سوننەتە کە قاچی راستی بەرزبکاتەوە و لەسەر پێ ی چەپی دانیشێت. یان لەسەر ئەژنۆ و سنگی پێیەکانی دانیشێت . هەروەك شێخی ئیبن و حەجەر لەکتێبی ((فتح الباری) دا گوتوویەتی .

* سوننەتەکانی پاش خواردن :

١. لستنەوەی پەنجەکانی و دەورێکە ، دیارە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی دەکرد بەلستنەوەی پەنجەکان و دەوری و دەیفەرموو (**انكم لاتدرون فى ايها بركة**) رواه مسلم - واتە (بێگومان ئێوە نازانن کەبیت و بەرەکەتی خواردەمەنی یەکەتان بەکامەوەیە).

٢. سوپاس و ستایش کردنی خوای گەورە لە کۆتایە دا، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**ان الله ليرضى عن العبد ان ياكل الاكلة فيحمده عليها**) رواه مسلم - واتە : (بێگومان خوای گەورە لە بەندەکەی رازی دەبێت کە خواردنێك بخوات و ستایشی بکات لەسەری)

هەروەها یەکێك لەنزاکانی پێغەمبەر (ﷺ) لەدوای خواردن ئەوە بووە کە دەیفەرموو (**الحمد لله الذی اطعمنی هذا ورزقنیه من غیر حول منی ولاقوة**) رواه ابوداود و **الترمذی** وابن ماجه و حسنه **الحافظ** والالبانی ....

واتە (هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ ئەو خوایەی کە ئەم خواردنەی دامێ و ڕۆزی دام بەبێ هیچ هەوڵ و توانای خۆم)

● بەرهەم و پاداشتی ئەم نزایە / ئەوەیە هەرکەس بیڵێت ئەوە گوناهەکانی پێشینی هەڵدەوەرێت هەروەك لە فەرموودەکەدا هاتووە

کۆی ئەو سوننەتانەی گەر مسوڵمان سووربێت لەسەریان لە کاتی خواردن و پاش خواردن دا لە (١٥) کەمتر نییە ئەگەر سێ ژەم نان بخوات کە زۆرتریش وایە . وەجاری وایە زیاتر دەبێت ئەگەر ژەمەکان زیاتر بن

سوننەتەکانی ئاو خواردنەوە

١. ناوی خوا هێنان

٢. بەدەستی ڕاست خواردنەوە .

٣. هەناسەدان لە دووری جامەکە یان پەرداخەکە ، بەم ڕەنگە سێ جار ئاوەکە بخواتەوە و لەهەر جارێکیشدا هەناسەیەك لە

دەرەوەی پەرداخەکە بدات . چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاوای کردووە هەروەك لە صحیحی مسلم دا هاتووە .

٤. خواردنەوە بەدانیشتنەوە ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (لایشربن احد منکم قائما) رواه مسلم

واتە(بامیچ کەس لە ئێوە بە پێوە ئاو نەخواتەوە).

٥. سوپاس و ستایش کردنی خوای گەورە لە دوای خواردنەوەکەوە [1] (**ان الله لیرضی عن العبد ان یاکل الاکلة فیحمده علیها ویشرب الشربة فیحمده علیها**) ـ رواه مسلم ـ واتە(بێگومان خوای گەورە لە بەندە ڕازی دەبێت کاتێك خواردنێك بخواتەوە و سوپاسی

[1] تێبنی : سوننەت وایە لەپاش ئاو خواردنەوە ئەم نزایە بخوێنێت (**الحمد لله الذی اطعم و سقی و سوغه وجعل له مخرجا**) ـ **اخرجه السیوطی فی الجامع الصغیر و صححه الالبانی** ـ واتە (هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ ئەو خوایەی کە خواردن و خواردنەوەی دا و ڕێی بۆ خۆش کردووە و دەرچوونیشی بۆ داناوە).

کردنی نوێژە سوننەتەکان لەماڵەوە

خوای لەسەر بکات وە کاتێك کە ئاو ـ یان هەر خواردنەوەیەکی حەلاڵ ـ بخواتەوە و سوپاس خوای لەسەر بکات).

کـۆی ئـەو سـوننەتانەی کەمسـوڵمان جـێ بـەجێ یـان دەکـات لەکاتی خواردنەوە دا لایەنی کەم (٢٠) سوننەت دەکـات ، وەجـاری وا هەیە زیاتریش دەکـات ، دیـارە ئـەو سـوننەتانە لـە گـەڵ هـەموو جـۆرە خواردەمەنیـەکی سـارد و گـەرم دا جـێ بـەجێ دەکـرێن و تایبەت نیە تەنها بە خواردنی ئاوەوە پێویستە ئاگامان لێ بێت .

١. پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت (**ان خير صلاة المرء فى بيته الاالصلاة المكتوبة**) **متفق عليـه** ـ واتـە (بێگومـان باشـترین نوێژی بەندە ئەو نوێژەیە کـە لـە ماڵـەوە دەیکـات جگـە لـە نوێـژە فەرزەکان) ـ چـونکە نوێـژی فـەرز فەرزەلـە مزگـەوت بکرێـت یـان سوننەتە ـ

٢. هەروەها دەفەرموێت (**صلاة الرجـل تطوعـا حيـث لايـراه النـاس تعدل صلاته على اعين النـاس خمسا و عشرين**) ـ رواه

ابـو يعلـى و صـححه الالبـانى ـ واتـە (نوێـژە سـوننەتەکانی بەنـدە لەکاتێکدا کە کەس نەیبینێ پاداشتی بیست و پێنجی هەیە)

٢. هەروەها دەفـەرموێت (**فضـل صلاة الرجل فـى بيتـه علـى صلاته حيث يراه النـاس كفضـل المكتوبـة علـى النـافلـة**) ـرواه **الطبرانى** وحسنه الالبانى ـ واتـە (چـاکە و رێـزی نوێـژی سـوننەتی بەندە لەو کات و شـوێنانەی کـە کـەس نـابینێ وەك چـاکەو فـەزڵی نوێژی فەرزە بەسەر سوننەت دا).

جاکە وابـوو نوێـژە سـوننەتەکان لـە شـەو و ڕۆژێکـدا دووبـارە و چەند بـارە دەبنـەوە ، لـە هـەر جارێـك لـەو جارانـەش دا پێویسـتە بەندە سوربێت لەسەر ئەوەی کە لەماڵەوە ئـەنجامیان بـدات ئـەوە خێرو پاداشـتی زۆری دەسـت دەکـەوێت و سـوننەتی پێغەمبـەریش (ﷺ) دەپێکێت .

- **بەرهەم و پاداشتی جێ بەجێ کردنی نوێژە سوننەتەکان لەماڵەوە :**

١. هۆکارێکـە بـۆ زیـاد بـوونی ئـیخلاص و ملکەچـی تـەواو و دوورکەوتنەوە لە بەر چاوێنی (**الريـاء**)) .

٢. هۆکارێکە بۆ دابەزینی رەحمـەت و بـەزەیی خـوای گـەورە بـۆ ئەو ماڵە و دوورکەوتنەوە و دەرچوونی شەیتان لێی .

٣. هۆكارێكە بۆ زیاد بوونی پاداشتەكەی ، هـەروەك چۆن نوێـژی فـەرز لـە مزگـەوت دا خێـری ٢٥ یـا ٢٧ نوێـژی هەیـە ، نوێـژی سـوننەتیش لەماڵـەوە خێـری (٢٥) نوێـژی هەیـە هـەروەك لـە فەرموودەكەدا هاتووە.

سوننەتی هەستان لە كۆڕو مەجلیس

سوننەت وایە هـەركاتێك لەهـەر كـۆڕو مەجلیسێك هەسـتا بڵێـت (**سبحانك اللهم وبحمدك اشهد ان لاالـه الاانـت ، اسـتغفرك واتوب اليـك**) رواه اصحاب السـنن ـ واتـە (ئـەی خوایـە پـاكی و بێگەردی و ستایش بۆ تۆیە بەدڵ باوەڕم وایـە بـەزمانیش دەیڵـێم و بەكردەوەش دەیسەلمێنم كە هیچ پەرستراونێن جگـە لـە تـۆ داوای لێخۆش بوونت لێدەكەم و بۆ لای تۆ دەگەڕێمەوە) .

بێگومان زۆرن ئەو كۆڕ و مەجلیسـانەی كـە مسـوڵمان لـە شـەو و ڕۆژێكدا تیایان دادەنیشێت كە

ئەمانەن :

١. كاتی دانیشتن بۆ هـەر سـێ ژەمەخواردنـە كـە كـە زۆر ترواێـە ئینسان لە گەڵ كە سانێكدا دادەنیشێت .

٢. كاتێك كە دۆسـت و بـرادەر و دراوسـێك دەبینێـت و گفتوگـۆی لەگەڵ دەكات ئەگەر بەپێشەوە بێت .

٣.کاتی دانیشتن لە گەڵ هاوپیشەکانت لـە فەرمانگـەو سـەرکار و خوێندگاکاندا

٤.کاتی دانیشتن لە گەڵ ئەندامانی خێزانت هاوسەرو منداڵـەکانت و براو خوشکەکانت و دایك و بابت کاتێك دادەنیشـت و قسـەو بـاس دەکەن .

٥. کاتی ڕێکردن کاتێك کە لەناو سـەیارە دای لـە گـەڵ دۆسـت و برادەر وناسیاردا یان لەگەڵ هاوسـەرەکەتدا .

٦. لەکاتی ئامادەبوونت لەوانەیەکی شەرعی یان کۆڕێك.

جا کەوابوو برای خۆشەویست ـ خوای گـەورە بتپارێزێـت ـ بهانـە و بیرکەرەوە بزانە چەند جار ئـەم نـزاو پاڕانەوەیـەت خوێنـدووە لـە دانیشـتەکانی شـەوو ڕۆژت دا ، بریـا هـەموو جارێـك دەتخوێنـد بـۆ ئـەوەی هەمیشـە پەیوەنـدی بـەردەوامت لەگـەڵ خـوای گـەورە دا هەبێت .

- ئایـە چـەند جـار ستایشـی پـەروەردگارت کـردووە پـاك و بێگـەردت کـردووە ـ لـەو شـتانەی کـە شایسـتەی ئـەونین ، کاتێـك دەڵێت (ئەی خوایە پاکی و بێگەردی و ستایش بۆ تۆیە ......)

* ئایە چەند جار داوای لێخۆش بوون و گەڕانەوەت بۆ لای خـوای گـەورە تـازە کردۆتـەوە لەشـەو وڕۆژێکـدا ، وەچـەند جـار داوای لێخۆش بوونت لە خوای گەورە کردووە لەو هەڵـەو تاوانانـەی کـە

لە کۆڕ و دانیشتنەکاندا کردوونت، کاتێك دەڵێت (استغفرك واتوب اليك) .

* ئایە چەند جار دانت بەیەکتایی خوای گەورەدا ناوە ، یەکتایی لە پەروەردگارێتی و پەرستراوێتی وناو و سیفەتەکانی کاتێك دەڵێت (اشهد ان لااله الا انت)

کەوات کرد ئەوە بە درێژابێت شەو و ڕۆژ تۆ لە نێوان یەکتایی خوای گەورە و پاك و بێگەردی کردنی و داوای لێخۆش بوون و گەڕانەوە بۆ لای ئەو دەبێت .

● بەرهەم و پاداشتی جێ بەجێ کردنی ئەم سوننەتە : لێبوردن و هەڵوەرینی ئەو گوناح و تاوانانەی کە لە کۆڕ و مەجلیسە کەدا ڕوویان داوە یان ڕوو دەدەن

● ئیمامی ابن القيم ـ رەحمەتی خوای لێ بێت ـ دەڵێت : کۆ بوونەوەو دانیشتن لە گەڵ دۆست و برادەردا دوو جۆرە :

یەکەمیان : کۆبوونەوە و دانیشتن لە سەرکات بردنە سەر وخۆ خلافاندن ، دیارە ئەمەش زیان و خراپەی زۆرترە لە سوود و چاکەی ، لایەنی کەم دڵ دەمرێنێت، و کاتیش دەکوژێت .

دووەمیان : کۆبوونەوە و دانیشتن لەسەر کۆمەکی یەکتر کردن و ئامۆژگاری کردن لەسەر هۆکارەکانی بەختەوەری و ڕزگار بوون لە سزای خوای گەورە و باسکردن و ڕوونکردنەوەی ڕاستیەکان بۆ

بەکتر ، دیارە ئەمـەش باشترین دەسکەوتەو بەسوودترین جۆری کۆبوونەوە و دانیشتنە .

ئامادەبوونی نیەت پاکی

بزانە خوای گـەورە بتپارێزێت . هەرچی کردەوە ڕێپێدراو (مباح[1])ە کـان هەیـە کـە بەنـدەکان پێـی هەڵدەسن و ئـەنجامی دەدەن - خـەوتن و خـواردن و گـەڕان بـە دوای ڕۆزی حــەلاڵ و .... هتد . دەتوانرێت بکرێت بە چاکە و هۆی نزیک بوونـەوە لە خوای گەورە ، کە بەنـدە دەتوانێت بـەهۆی نیەتـەوە هـەزارەها چاکە و خێر بەدەست بێنێت بە مەرجێك بەندە لەکاتی هەستان بەو کارانە مەبەستی نزیك بوونەوە لە خوای گەورە بێت ، پێغەمبـەری خۆشەویسـت (ﷺ) دەفـەرموێت (**انمـا الاعمـال بالنیـات ، وانما لکل امریء مانوی**) رواه البخاری و مسلم - واتە (بێگومان هەموو کارو کردەوەیـەك بـەپێ ی نیـازو نیەتەکەیـەتی ، وە هـەموو کەسێکیش پاداشتی بەپێ ی نیەتەکەی دەدرێتەوە) .

بۆ نموونە : بەندە شەو زوو دەخەوێت بەنیـەتی ئـەوەی کـە زوو هەستێت بۆ شەو نوێژ یان نوێژی بەیانی ئەوە ئەوخـەوەی د ەبێتـە عیبادەت . هەروەها هەموو کردەوەکانی تر .

---

[1] مباح : بەو کردەوانە دەوترێت کە نە سزایان لە سەرە ونە جزا .

زیاتر لە یەك كردەوەی چاك لەیەك كاتدا

دیـاره هونـەری چـاك و جـوان مامەڵـەكردن لـە گـەڵ كـات دا و ئیستغلال كردنی كات بۆ ئەنجام دانـی زیـاتر لەیـەك كـردەوە تێیـدا شتێكە تەنها ئەو كەسانە دەیزانن كە پارێزگاری لە كاتیـان دەكـەن

جا لە ژیانی ڕۆژانەمان دا چەند كاتێك هـەن مسـوڵمان دەتوانێـت زیاتر لەیەك كردەوەی تیا بكات لەوانە :

١. كاتێـك مسـوڵمان دەچـێت بـۆ مزگـەوت پیـادە بێـت یـان لـە سەیارە دابێت ئەوە بێگومـان ئـەو چـوون بـۆ مزگەوتـەی خـۆی لـە خۆی دا عیبادەتـە ولـە سـەری پاداشـت وەردەگرێـت ، بـەڵام لـە هەمان كاتدا دەتوانێـت لـە گـەڵ ئـەو چوونەیدا زیـاتر یـادی خـوای گەورە بكات و قورئان بخوێنێت ، جا ئەگـەر وای كـرد ئـەوە لەیـەك كاتدا زیاتر لە یەك كردەوەی چاكی كردووە .

٢.كاتێـك مسـوڵمان ئامـادەی خـواردن و دەعـوەتی زەماوەنـدێك دەبێت ـ كە گوناح و تاوانی تێدا نەبێت ـ دیارە ئامادە بوونیش لـەم بۆنەیـەدا عیبادەتـە ، ئـەوە دەتوانێـت ئـەو كـاتی ئامادەبوونـەی ئیستغلال بكات بەوەی كە چوار قسەی خێر بۆ ئامادە بـووان بكـات و وەڵامـی پرسـیاریان بداتـەوە ، هـەروەها دەتوانێـت زۆر یـادی خوای گەورە بكات .

٢. هەستانی ئافرەت بە ئەنجامدانی ئیش وکاری ماڵەوەی خۆی لە خۆی دا عیبادەتە - بەمەرجێك نیەتی نزیك بوونەوە بێت لە خوای گەورە - ، ئا لەم کاتەدا دەتوانێت ئەو کاتی ئیشکردنەی ئیستغلال بکات بەوەی کە لەگەڵ ئیش وکارەکەی دا خەریکی عیبادەتێکی تربێت وەکو یادکردنی خوای گەورە یان گوێ گرتن بۆ کاسێتێکی ئیسلامی .

* ئیبن و عومەر - ڕەزای خوایان لێ بێت - دەڵێت (کنا لنعد لرسول الله (ﷺ) **فی المجلس الواحد مائة مرة ((رب اغفرلی وتب علی انك انت التواب الرحیم))** رواه ابوداود **والترمذی.**

واتە (ئێمە لەیەك دانیشتندا دەمانژماترد کە پێغەمبەر (ﷺ) سەد جار دەیووت ئەی پەروەردگار لێم خۆشبەو تەوبەم قەبوول بکە بێگومان تەنها تۆ تەوبە وەرگر و میهرەبانی))

*بڕوانە و تێبفکرە چۆن پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەیەك کاتدا دووعیبادەتی کردووە

١. یاد کردنی خوای گەورە و داوای لێبوردن لێی .

٢. دانیشتن لەگەڵ هاوەڵانی دا و ڕوونکردنەوەی ئاینەکەیان بۆ یان و فێرکردنیان ،

یادکردنی خوا (جل جلاله) لە هەموو کات و ساتێکدا

١.یاد کردنی خوای گەورە بنەمای بەندایەتی بۆ خوا کردنە ، چونکە یادکردن بەڵگەونیشانەی پەیوەندی بەندەیە لەگەڵ

پەروەردگاری لـە هـەمووکات و سـاتێکدا ، خـاتوو عائیشـە ـ رەزای خوای لێ بێت دەڵێت (**کان رسـول الله** (ﷺ) **یـذکر الله فـی کـل احیانه**) رواه مسلم ـ واتە (پێغەمبەری خـوا (ﷺ) یـادی خـوای دەکرد لە هەمووکات و ساتێکیدا).

جا پەیوەندی لەگەڵ خوای گەورە ژیانـە و گەڕانـەوە بـۆ لای ڕزگـار بوونـە و نزیـك بوونـەوە لێـی بردنـەوەو ڕەزامەنـدی یـە ، وەدوورکەوتنەوەش لێی گومڕای و دۆڕاندنە

٢. یادکردنی خوای گەورە خاڵی جیاکـەرەوەی بـاوەڕداران و دوو ڕووەکانـە ، چـونکە سـیفەتی دوو ڕوو ئەوەیـە کـەیادی خـوا ناکـەن بەکەمی نەبێت

٣. شـەیتان ناتوانێـت زاڵ بێـت بەسـەر مسـوڵمان دا لـە کاتێکـدا نەبێت کە لەیادی خوای گەورەبێ ئاگـا بێـت ، چـونکە یـادی خـوای گەورە قەڵایەکی پۆ لاینە ئینسان دەپارێزێت لە فێـڵ و تەڵـە گـەی شــەیتان . بۆیــە شــەیتان پێــی خۆشــە ئینســان هەمیشــە خــوای گەورەی لەیاد نەبێت و لێی غافڵ و بێ ئاگا بێت .

٤. یـادی خـوای گـەورە تاقـە ڕێـێ بەختـەوەری و سـەرفرازیە (**الذین امنوا و تطمـئن قلـوبهم بـذکر الله الابـذکر الله تطمـئن القلوب**) الرعد ٢٨ ، واتە(بێگومان ئەوانەی باوەڕیان هێنـاوە دڵ و دەروونیان ئارام دەگرێـت بـەهۆی یـادی خـواوە ئاگـاداربن کەتـەنها بەیادی خوا دڵەکان خۆشنوود دەبن و دەحەوێنەوە)

٥. پێویستە زیکرو یادی خوای گەورە هەمیشە و بەردەوام بێت لە هەموو کات و ساتێکدا ، چونکە بەهەشتیەکان لە بەهشتدا لە هیچ شتێك پەشیمان نین لەوەی کەلە دونیا گوزەرانویانە ، لەو سەعات و کاتە دا نەبێت بە سەریاندا هاتووە و یادی خوای گەورەیان تێدا نەکردووە .

بێگومان بەردەوامی زیکر واتە بەردەوامی پەیوەندی لە گەڵ خوای گەورە .

٦. هەرکەس یادی خوای گەورە بکات ئەوە بێگومان خوای گەورەش یادی ئەو دەکات ، خوای گەورە دەفەرموێت:(**فاذكروني اذكركم واشكروا لي ولاتكفرون**) البقرە ١٥٢ واتە : (ئێوە یادی من بکەن منیش یادی ئێوە دەکەم ، وە سوپاس گوزاری من بن و ناشوکرمەبن).

جا ئەگەر ئینسان زۆر دڵخۆش بێت بەوەی کەببیستێت پادشایەك یان کار بەدەستێك لە کاربەدەستان باسی کردووە و ڕێزی لێناوە و ستایشی کردووە ! دەبێت حاڵی چۆن بێت کاتێك خوای گەورە پادشای هەموو پادشایان لەناو کۆڕو کۆمەڵی مەلائیکەتە بەڕێزەکانی چاکتر لەو کۆڕو کۆمەڵەی کە ئەم یادی تێدا کردووە باسی بکات و ناوی ببات .

٧. مەبەست لە زیکرو یادی خوای گەروە ئەوە نیە کە تەنها بەدەم ووشەیەك یان چەند ووشەیەك بووترێت و دڵیش بێ ئاگا بێت لە گەورەی و مەزنی خوای گەورە

بەڵکو پێویستە یاد کردنی خوای گەورەبەدەم بێت و بیرکردنەوەی دڵ و مێشکیشی لە گەڵ دابێت و مانا و واتای ئەو ووشانەی دەرەبڕێن کاریگەر بن لەسەر بەندە . خوای گەورە دەفەرموێت (**واذكر ربك فى نفسك تضرعا و خيفة و دون الجهر من القول بالغد و والاصال ولا تكن من الغافلين**) الاعراف ٢٠٥ واتە (یادی پەروەردگارت بکە لە دڵ و دەروونی خۆتا و لێی بپارێرەوە بە نهێنی و بێ دەنگ بەرزکردنەوە ، لە بەیانیان و ئێواراندا و هەرگێز لەو کەسانە مە بە کە غافڵ و بێ ئاگان - یان هەر یادی ناکەن، یاخود دەیکەن تەنها بە زمانە و دڵیان غافلە -)

* کەواتە پێویستە بەندەی **ذیکر** خوێن دڵ و مێشکی بێدار بێ و ئاگای لەو ووشە پڕ مانا و مەزنا نەبێت کە دەریان دەبڕێت بۆ ئەوەی یادی دڵ و زمان پێکەوە کۆبنەوە و بەندەی زیکرخوێن هەمیشە دەرەوە و ناوەوەی پەیوست بێت بەخوای گەورەوە و پەیوەندی بەهێز و بەر دەوامی هەبێت لە گەڵ پەروەدگاریدا .

بیرکردنە وە لەنازو بیعمەتەکانی خوا (جل جلالە)

پێغەمبەری خوا خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت (**تفكروا فى الاء الله ، ولا تفكروا فى الله**) **رواه الطبرانى فى الاوسط و البيهقى فى الشعب وحسنه الالبانى** - واتە : (بیر لەنازو نیعمەتەکانی خوا بکەنەوە و بیر لە خوا جل جلالە مەکەنەوە) .

یەکێك لەو شتانەی کە بەردەوام لە گەڵ مسوڵمان داو لەهەموو شەو و ڕۆژێکدا دووبارە دەبێتەوە هەست کردنە بەناز ونعمەتی خوای گەورە بەسەریەوە ، زۆرن ئەو کات و شوێنانەی کە مسوڵمان لە شەوو ڕۆژدا دەیان بینێت و دەیان بیستێت کە فەرز دەکەن لەسەر بەندە ووردبێتەوە و بیرکاتەوە لەو هەموو ناز و نیعمەتانەی کە تێدا یە و سوپاس و شوکرانەی خوای گەورە بکات لەسەریان .

١. ئایە هەستت بە نیعمەتی خوای گەورە کردووە بە سەرتەوە کاتێك کە دەچیت بۆ مزگەوت لەکاتێکدا کەسانی دەور و بەرت لەو نیعمەتە گەورەیە بێبەش بوون ، بەتایبەتی نوێژی بەیانی کاتێك تۆ دەچیت بۆ مزگەوت و ماڵە مسوڵمانەکانیش وەکو مردوو وان لە قوڵای خەودا و بێ ئاگان ! !

٢. ئایە هەستت بەنیعمەتی خوای گەورە کردووە بەسەرتەوە کاتێك بەڕێگادا دەڕۆیت ئەو هەموو دیمەنە جۆرا و جۆرانەش دەبینیت ، یەکێك تووشی حادیسەی سەیارە بووە و یەکێك تووشی فلان گرفت و یەکێك دەنگی شەیتانی((گۆرانی)) لەسەیارەکەیدا بەرزکردۆتەوە و یەکێك .... یەکێك .... یەکێك .... هتد

٣. ئایە هەستت بەنیعمەتی خوای گەورە کردووە بەسەرتەوە کاتێك دەنگ وباسی جیهان دەبینێت و دەبیستیت ، کۆمەڵێك یان وڵاتێك برسی و یەکێك تووشی لافاو یەکێکی دیکە جۆرە ها

نەخۆشی تێدا بلاوبۆتەوە و یەكێكی تر بوومە لەرزە و یەكێكی تر شەڕ و شۆڕ و ئاژاوە و دەربەدەری .... هتد .

* منیش دەڵێم : بێگومان بەندەی صالح و خواناس ئەو كەسەیە كە هیچ كات و ساتێك هەست و دڵو دەروونی بێئاگانییە لە نازو نیعمەتی خوا جل جلاله بەسەرێوە لەهەموو كات و ساتێكیدا بۆیە بەردەوام لەسوپاس و ستایش و شوكرانەی خوای گەورە دایە لە بەرامبەر ئەو هەموو نازو نیعمەتانەی كە تێدایە ، دینداری ، لەش ساغی ، خۆش گوزەرانی ، دوور بوون لە خراپە و بەلاو نارەحەتی ....هتد

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت (من رای مبتلی فقال **((الحمدلله الذی عافانی مما ابتلاك به وفضلنی علی كثیر ممن خلق تفصیلا لم یصبه ذلك البلاء))** رواه الترمذی وقال **حدیث حسن .**

واتە :(هەركەسێك بەلا دارێك ببینێ وبلێت : (هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ ئەو خوایەی منی پاراستووە لەو بەلایەی كە تووشت بووە وە خوای گەورە رێزی منی داوە بەسەر زۆرێك لە دروستكراوەكانی دا، ئەوە تووشی ئەو بەلایە نابێ)

خوای گەورە دەفەرموێت (**فاذكرواء الاء الله لعلكم تفلحون))**

الاعراف ٦٩

واتـە (یـادی نـازو نیعمەتـەکانی خـوا بکـەن بـەهیوای ئـەوەی سەرفرازبن)

خەتم کردنی قورئانی پیرۆز لەهەموو مانگێکدا

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت (اقـرا القـران فـی کـل شـهر) رواه ابو داود .

واتە : (قورئان بخوێنە ـ واتە هەمووی ـ لە هەموو مانگێکدا)

چۆنیتی خەتم کردنی قورئـان لـە هـەموو مانگێکدا : بـەم ڕەنگـە هەوڵدات لە پـێش هـەر نوێـژێك لـە نوێـژە فـەرزەکان بەئـدازەی دە خولەك (دقیقه) یان زووتر ئامادەبێـت بـۆ ئـەوەی لـەو مـاوەی دە خولەکەدا دوو پەڕە واتە چوار لاپەڕە بخوێنێت پێش نوێژە کە بێت یان دوای نوێژەکە ، کەوابوو کۆی ئەوەی کـە خوێندوویـەتی لەگـەڵ هەر پێنج فەرزەکە دەکاتە (١٠) پەڕە واتە (٢٠) لاپەڕە کـە دەکاتـە یەك جزئی تـەواو بەم شێوەیە دەتوانێـت بەئاسـانی هـەموو مانگێـك یەك خەتم بکات [1]

---

[1] دیارە ئەگەر کەسێك لە نوێژەکان یەکێکان یان چەندێکیان دوا کەوت یان هەرفریای جەماعەت نەکەوت یان کارو کاسبی هەبوو ئەوە دەتوانێت لەکاتی تردا بەشی ڕۆژانەی بخوێنێت یان هەر دەتوانێت لـە دوای یـەکێك لە فەرزەکان یان هەر کاتێکی تر جزئێکـی تـەواو بخوێنێـت ، بـۆ ئـەوەی

سوننەتەکانی پێش خەوتن

١. ووتنی (باسمك اللهم اموت واحيا) رواه البخاری ـ واتە (ئـەی خوایە بەناوی تۆ دەمرم و دەژیم)

٢. هەردوو دەستی کۆ بکاتەوە و ئەم سێ سورەتە (**قل هو الله احد**) و (**قل اعوذ برب الفلق**) و (**قـل اعـوذ بـرب النـاس**) بخوێنێـت و پاشـان فـوو بکـات بـەناو هـەردوو دەسـتیدا و پاشـان ئەوەنـدەی بتوانێـت بەلاشـەی دا بیهێنێـت سـەرەتا بەسـەری دا بیهێنێت پاشان بەدەم و چاوی و پاشان بەلای پێشـی لاشـەی دا و پاشان بۆ پشتێوە سێ جار ئەمە دووبارە دەکاتەوە .

٣. خوێندنی ئایەتە لکورسی (الله لااله الاهو الحـی القیـوم) رواه البخاری ـ یەك جار

* بەرهەمی خوێنـدنی ئـەم ئایەتـە : هەرکەسـێ شـەو بیخوێنێـت ئـەوەتا بـەیانی دەبێـت بـە پـارێزەری و شـەیتانیش لێی‌نزیـك نابێتەوە، هەروەك لە صحیحی بخاری دا هاتووە .

دوورنەکەوێتەوە لە کلامی پیرۆزی خـوای گـەورە و بـێ ئاگـا نـەبێت لـەو نیعمەتە مەزنە و دڵی نەمرێت بەهۆی دوورییەوە لە قورئان ...و.

٤. (**باسمك ربي وضعت جنبي وبك ارفعه ، ان امسكت نفسي فارحمهـا وان ارسـلتها فاحفظهـا بمـا تحفـظ بـه عبـادك الصالحين**) رواه البخاري و مسلم .

واتە : (پەروەردگارم بەناوی تۆ کە لەکەم ((لام)) دەخەمە سەر زەوی بەتۆش بەرزی دەکەمەوە ، جا ئەگەر گیانمت کێشا بەزەویت پێدا بێتەوە وە ئەگەر ناردتەوە بۆ نێو جەستەم ئەوە بەوە کە بەندە چاکە کانتی پێ دەپارێزی بیپارێزە) .

٥. (**اللهم انك خلقت نفسي وانت توفاهـا ، لـك ممـا تهـا و محياها ، ان احييتها فاحفظها وان امتها فاغفرلها ، اللهم اني اسالك العافية**) رواه مسلم

واتە : (ئەی خوایە تـۆ روح و لاشـەمت دروست کردووە و هەر تۆش دەیمرێنیت ، ژیان و مردنی تـەنها بۆ تۆیە ، ئەگەر ژیانت بیپارێزە ، وەئەگەر مراندت لێی خۆشبە ، ئەی خوایە من داوای لەش ساغی و پارێزراویت لێدەکەم)

٦. (**اللهم قنـي عـذابك يـوم تبعـث عبـادك**) رواه الترمذي وابوداود . واتە : (ئەی خوایە لە سزای خۆت بمپارێزە لە و ڕۆژدا کە بەندەکانت زیندوو دەکەویتەوە) سێ جار دەیڵێت کاتێك دەستی ڕاستی دەخاتە ژێر ڕوومەتیڕاستیەوە

٧. (٣٣) جار (سبحان الله) و (الحمد لله) و سی و چوار جاریش (الله اكبر) . رواه البخاري و مسلم .

٨. (**الحمدلله الذی اطعمنا وسقانا و کفانا واوانا ، فکم ممن لاکافی له ولا ماوی**)) رواه مسلم واته ((هەرچی سوپاس و ستایشە بۆ ئەو خوایەی خواردن و خواردنەوەی پێ داین و پێویستی پڕکردینەوە و پەناگەو جێی حەوانەوەی پێداوین ، زۆر کەس هەن پێویستیان پڕنەبۆتەوە و بێ پەناگەو شوێنی حەوانەوەن)

٩. ((**اللهم عالم الغیب والشهادة فاطر السماوات والارض، رب کل شی ـ وملیکه ، اشهدان لااله الاانت ، اعوذبك من شر نفسی ومن شر الشیطان وشرکه ، وان اقترف علی نفسی سوء او اجره الی** مسلم) **رواه** ابوداود **والترمذی** .

واتە : (ئەی خوایە زانای پەنهای و ئاشکرا ، بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوی ، ئەی پەروەردگار و خاوەن و پادشای هەموو شتێك ، بەدڵ یەقینم هەیەو بەزوبان دەیڵێم و بەکردەوەش دەیسەلمێنم کە جگە لە تۆ هیچ پەرستراوێن ، پەنات پێدەگرم لە خراپەی نەفسم وە لە خراپەی شەیتان و هاوبەش بڕیاردانی ، وە خراپەیەك بەسەر خۆم دا بهێنم یان تووشی مسوڵمانێکی کەم) .

١٠. (**اللهم اسلمت نفسی الیك ، وفوضت امری الیك ، ووجهت وجهی الیك ، والجات ظهری الیك ، رغبة ورهبة الیك لاملجا ولامنجامنك الاالیك ، امنت بکتابك الذی انزلت وبنیك الذی ارسلت**) **رواه** البخاری و مسلم ـ .

واتــە (ئــەی خوایــە مــن خــۆمم تەســلیمی تــۆ كــردووە ، وە كاروبارەكانم بەتۆسپاردووە ، وە ڕووی خۆمم كردە تۆ ، وە پشـتم بـەتۆ بەسـت ، خۆشـم دەوێ ولێـت دەترسـم ، هـیچ پـەناو جێگـای قوتاربوون نین لە چنگ تۆ مەگـەر بـۆلای تـۆ، بڕوام بـەو كتێبـەت هێناوە كە ناردووتەتە خـوار ، وە بـەو پێغەمبـەرەت كـە ڕەوانـەت كردووە)

١١. (**اللهم رب السماوات السبع ورب العرش الظيم ، ربنـا ورب كل شـی فـالق الحب والنـوی ، ومنـزل التـوراة والانجيـل والفرقـان ، اعوذبك من شر كل شی انت اخذ بنا صيته ، اللهم انت الاول فليس قبلك شـی ، وانـت الاخـر فلـيس بعـدك شـی ، وانت الظاهر فليس فوقك شـی ، وانـت االبـاطن فلـيس دونـك الاخر فليس بعدك شی ، وانت الظاهر فليس فوقك شی ، وانت البـاطن فليس دونك شی ، اقض عنا الدين واغننا من الفقـر**) رواه مسلم ـ

واتــە (ئــەی خوایــە پــەروەردگاری حــەوت ئاسمانەكــەو پەروەردگاری عەرشی مەزن ، پـەروەردگاری ئێمـە و پـەروەردگاری هەموو شتێك ، دەر هێنـەری تۆو و دانەوێڵە، دابەزێنـەری تـەورات و ئینجل و جیاكـەرەوەی هـەق لەبـە تـاڵ ـ مەبەست قورئانـە ـ پـەنا دەگرم بەتۆ لە خراپە و زیـانی هـەموو ئـەو شـتانەی جڵـەو یـان بـە دەستی تووەیە ، ئەی خوایە تۆ یەكەمین و پێش تۆ هیچ شتێك لـە پێش تۆوە نییە ، وە تۆ كۆتایت و هیچ شتێك لە دوای تۆوەنییە ،

وە تۆ دیاریت و هیچ شتێك لەسەرووی تۆوەنی یە ، وە تۆ نادیار و پەنهانی و هیچ شتێك بەبێ تۆنی‌یە ، قەرزار یمان بۆ بدەرەوە و لە هەژاری رزگارمان بکە و دەوڵەمەندمان بکە) .

١٢.خوێندنی دوو ئایەتی کۆتایی سورەتی ((البقرە)) واتە ئایەتی ٢٨٥ ، ٢٨٦ ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت
(**من قرا بهما فی لیلة کفتاه**) رواه البخاری و مسلم - واتە (هەرکەسێك لە شەوێك دا ئەو دوو ئایەتە بخوێنێت ئەوە بەسیەتی).

زانایان لە ڕاڤەکردنی (بەسیەتی) لەو فەرموودەیەدا چەند بۆ چوونێکیان هەیە : هەندێکیان گوتویانە : واتا بەسیەتی لەشەو هەستانی بۆ عیبادەت . وەهەندێکیان گوتوویەتی واتە بەسیەتی بۆ پارێزران لە هەموو شەڕ و خراپە و زیانێك .

ئیمامی نەوەویش دەڵێت : دەکرێت مەبەست هەردوو بۆ چوونە کەبێت

١٣. خەوتن بەدەست نوێژەوە : پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەیەکێك لە هاوەڵانی فەرموو (**اذا اتیت ـ مضجعك فتوضا**) واتە : (ئەگەر چوویتە سەر جێگای خەوتن ئەوە دەست نوێژبگرە)[1]

---

[1] هەروەها دەربارەی خەوتن بەدەستنوێژە وە پێغەمبەری خۆشەویستمان (ﷺ) دەفەرموێت (**طهروا هذه الاجساد طهركم الله ، فانه ليس عبد يبيت طاهرا الاباتت معه ملك فی شعاره ، لاينقلب ساعة من الليل**

١٤. خەوتن بەلای ڕاست دا ، پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت (**ثم اضطجع علی شقك الایمن**) ـ رواه البخاری و مسلم ـ

واتە (پاشان بەلای ڕاست دا بخەوە) .

١٥. دەسـتی ڕاسـت خسـتنە ژێـر ڕوومـەتی ڕاسـتەوە ، چـونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) كاتێك بخەوتایـە دەسـتی ڕاسـتی دەخسـتە ژێر ڕوومەتێیەوە . هەروەك ئیمامی ئەبو داود ڕیوایەتی كردووە .

١٦. جێگاكـەی مەڵتـەكێنیٚ ـــ تـاوەكو دڵنیـا بێـت لـەوەی زینـدەوەری زیانبەخشـی تێـدا نیـە بەتایبـەتی لەگونـدو دێهـات و بێسـتان و شوێنە كشـت و كاڵیـەكان چـونكەزیندەوەریان زۆرتـرە لەشارەكان ـ پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفـەرموێت (**اذا اوی احـدكم الی فراشە فلینفض فراشە فانـە لایعلم مـا خلفـە بعـدە**) رواه

الافال : اللهم اغفرلعبدك فانە بات طاهرا) ـ اخرجە السیوطی فی الجـامع الصغیر و صححە الالبانی واتە(لا شەتان پاكبكەنەوە ـ مەبەست دەست نوێژگرتنە ـ خوای گەورە پالكتان كاتەوە ، بێگومان هەر بەندەیەك شەو بەدەست نوێژەوە بخەوێت ئەوە مەلائیەتێك لە گەڵیدا دەبێت ئەوشـەوە لـەناو نوێنەكەیـدا ، هـەرجارێك ئەوبەندەیـە ئـەم دی و دیـو بكـات مەلائیكەتەكە دەڵێت : ئەی خوایـە لـەم بەندەیـەت خـۆش بـە چـونكە بەدەسـت نوێـژە وە خـەوتووە) . بەڕاسـتی نیعمـەتێكی زۆر گـەورە یـە پێویستە مسوڵمان لەدەستی خۆی نەدات . ـ و ـ .

البخاري ومسلم ـ واتە (ئەگەر یەکێك لە ئێوە ویستی بچێتەسەر جێگاکەی باجێگاکەی هەڵتەکێنێ چونکە نازانێ لەدوای خۆی چ شتێك هاتووەتە ناو جێگاکەی) .

١٨.خوێندنی سورەتی (قل یاایهاالکافرون) .

* بەرهەمی خوێندنی ئەم سورەتە : ئەوەیە کە دەبێتە هۆی دوورکەوتنەوە و پاراستن لەهاوبەش بڕیاردان (الشرك). هەروەك ئیمامی ئەبوداود و ترمذی و ئەحمەد ڕیوایەتیان کردووە .

ئیمامی نەوەوی ـ ڕەحمەتی خوای لێ بێت ـ دەڵێت : چاکتر وایە بەندە هەموو ئەو ویردو ذیکرانە ی کاتی خەوتن بخوێنێت ، بەلاَم ئەگەر بۆی نەکراو بەیتوانی هەمووی بخوێنێت ئەوە چاکتر وایە ئەوەی گرنگترە ئەوەیان بخوێنێت . بێگومان زۆرینەی خەڵکی لەشەو و ڕۆژێکدا دووجار دەخەون جا ئەگەر ئەم سوننەتانە جێبەجێ بکرێت ئەوە خێرو پاداشتی زۆر بۆ خاوەنەکەی دەنوسرێت . دیارە ئەم سوننەتانە تایبەت نین بەخەوتنی شەوەوە بەڵکو بۆهەموو خەوتنێکە لەشەودا بێت یان لەڕۆژ چونکە فەرموودەکان گشتین .

● بەرهەمەکانی جێبەجێ کردن ئەم سوننەتانە :.

١. ئەگەر بەندە پارێزگاری بکات لەم زیکرو ویردانە ئەوە (١٠٠) خێری بۆ دەنوسرێت چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت (وتنی هەر ((سبحان الله)) یەك خێر و چاکە یەکە ، وەهەر ((الله

اکبر)) یێکیش خێرێکە وە هەر ((الحمد لله)) یێك خێرکە ، وە ووتنی هەر ((**لاالە الاالله**)) یێك خێرێکە) ئیمامی مسلم ڕیوایەتی کردووە

(١) ئەگەر مسوڵمان پارێزگاری بکات لەم زیکرو یردانە، ئەوە ((١٠٠)) درەختی لـە بەهەشـت دا بـۆ دەڕوێـت ، هـەروەك فەرموودەکـەی پێغەمبـەرمان (ﷺ) بـاس کـرد لەباسـی سوننەتەکانی دوای نوێژە فەرزەکان .

(٢) پاراستنی خـوای گـەورە بۆ بەندەکـەی ، هـەروەها دوور کەوتنەوەی شەیتان لێی لەو شەوەدا و پاراستنی لە هەمووشەڕ و خەراپە و زیانێك .

(٣) ئەگـەر بەنـدە ئـەم زیکـر و یادانـە بخوێنێـت ئـەوە ئـەو ڕۆژەی کۆتـایی پێهێنـاوە بـە زیکـری خـوای گـەورە و گوێڕایـەڵی کردنی و پشت بەستن بەو و داوای یارمـەتی کـردن لـەو و یـەکتایی ئەو .

کۆتایی

ئەوەی کە هاتووە لە دوو توێی ئەم نامیلکەیەدا کورتەیەکە دەربارەی ئەو سوننەتانەی کە لە شەو و ڕۆژدا دووبارە دەبنەوە ئەوەندەی بۆمان کرا بێت کەکۆی کەینەوە .

داوا کارین خوای گەورە لەسەر سوننەت و ڕێبازی پێغەمبەر موحەممەد (ﷺ) بمانژێنێت و لەسەر ڕێبازی ئەویش بمانمرێنێت .

واخر دعونا ان الحمدلله رب العالمين .

****

بێگومان رێز و پلەی ئیماندار بە پێی شوێنکەوتنی بۆ پێغەمبەر (ص) هەرکاتێك سوننەتێك زیاتر جێبەجێ بکات ئەوە لای خوای گەورە بەرز و زیاتر دەبێت.

بیرکەرەوە و تێبفکرە لەوەی ئەگەر یەکێك لە ئێمە ئەندازەیەك ماڵی لێوون بێت زۆر خۆی بۆ ماندوو دەکات و هەوڵ و کۆششی زۆر دەکات بۆ گەڕان بە دوای دا و دۆزینەوەی بە دەست هێنانەوەی تاوەکو دەستی دەکەوێتەوە بەڵام زۆرن ئەو سوننەتانەی کە وون بوون لە ژیانماندا . بەڵام هیچ غەم و خەفەتێك و هەوڵ و کۆششێکمان نییە بۆگەڕان و دۆزینەوەی ئەو سوننەتانە و جێ بەجێکردنیان لە ژیانی رۆژانەماندا؟؟!!

لە بلاوکراوەکانی کتێبخانەی یاودران

ژمارەی سپاردنی (301)ی ساڵی 2003ی پێدراوە.